

OudRhenen

jaargang 36 – mei 2017 – nr.2

Op de voorpagina; een vroege foto van voor 1887. In dat jaar kwam de tram in Rhenen. De bestrating bestaat voor het grootste deel uit zwerfkeien met in het midden een strook straatstenen, de tramrails ontbreken nog.

Inhoud

2. **De Bovenweg en Benedenweg als onderdeel van de Via Regia
Oude hoofdwegen in Elst**
Nees van den Oosterkamp
10. **L.P. Zocher en de Noordwal in Rhenen**
Carla Oldenburger
14. **Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners
Herberg De Koning van Denemarken en de Rhenense familie De Rhoter/Rooder/Roder**
Henk P. Deys, Ad J. de Jong en Arnold Ph. de Rooder
28. **Aanvulling op artikel over het huis van apotheker Post**
Henk P. Deys en Ad J. de Jong
30. **Financieel Jaarverslag 2016 en Begroting 2017**
Jaap Klootsema

Colofon

Oud Rhenen, tijdschrift voor de Historie van Rhenen, uitgegeven door de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken
www.oudrhenen.nl

Erevoorzitter dr. H.P. Deys
Ereleden W.H. Strous
Ing. H.B. Gieszen

bestuur
voorzitter
drs. W. A. van Ommeren

secretaris
ir. G.H. van Nieuwenhuizen
Rozenlaan 72
3911 DX Rhenen
(0317) 61 4273

penningmeester
tijdelijk vacature
ING-bank: NL70INGB000 1211163

ledenadministratie
ing. A.M. Uiterwijk
0610225796

leden
ing. A.M. Uiterwijk
B.W. van Laar
drs. L. Mulder
N.G. van den Oosterkamp
A.P. de Ridder
mr. C. Waiboer

redactiecommissie

J. M. D. Doorman
B.W. van Laar

redactie-assistent

E. A. M. Vlak-Derksen

inleveren kopij
Paardenveld 19, 3911 XG Rhenen
b.van.laar2@kpnplanet.nl

grafisch ontwerp
Michel Backus ('Idee en Ontwerp')

druk
Cunera b.v., Rhenen

werkgroepen

werkgroep Achterberg
coördinator A.P. de Ridder
0317-616504

werkgroep Elst en Remmerden
coördinator N.G. van den Oosterkamp
0318-471603

werkgroep Virtueel Rhenen
coördinator H. Boor
0317 614958

werkgroep Archeologie
coördinator T. van Drunen
0317 617038

werkgroep Genealogie
coördinator A.J. de Jong
0342 471039

werkgroep PR en Communicatie
coördinator A.M. Uiterwijk
0610225796

werkgroep Foto/Film
coördinator B. Kobus
0317 617500

Digitale Beeldbank
coördinator P. Hovestad
0626468773

Dinsdagochtend Sociëteit
coördinator K. van Ingen
0488 441741

© HVOR. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen dan na schriftelijke, voorafgaande toestemming van de redactie.

Auteurs die in dit tijdschrift publiceren geven daarmee onvoorwaardelijk toestemming tot het in digitale vorm opnemen in openbare databases.

Jaargang 36, mei 2017, nr. 2

De Bovenweg en Benedenweg als onderdeel van de Via Regia

Oude hoofdwegen in Elst

Nees van den Oosterkamp

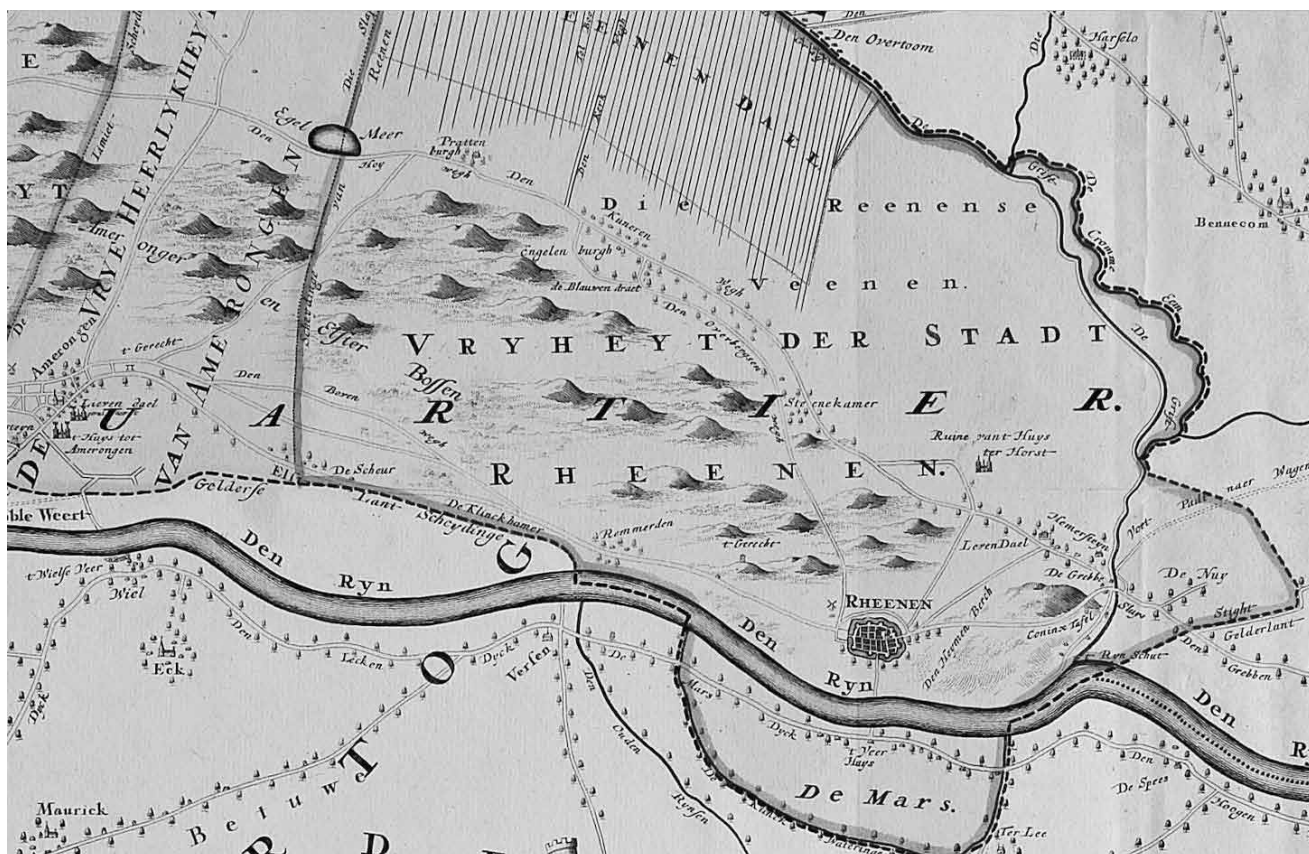
In 1696 verscheen de eerste uitgave van de 'Nieuwe Caerte van den Lande van Utrecht'. Deze kaart werd in opdracht van de Staten van Utrecht gemaakt door Bernard de Roy en geeft een goed beeld van het toenmalige wegennet in onze provincie. Een opvallend detail op deze kaart vormen drie parallel aan de Heuvelrug lopende doorgaande wegen bij Elst. Ooit maakten zij deel uit van een belangrijke handelsroute via de zuidflank van de Utrechtse Heuvelrug. Eén van deze wegen is reeds lang geleden verdwenen, maar de overige twee zijn zowel vanwege de regionale doorgaande functie als voor de ontsluiting van het dorp Elst ook nu nog van groot belang. In dit artikel zoomen we in op de kaart van Bernard de Roy en nemen we het ontstaan en de functie van deze oude hoofdwegen onder de loep.

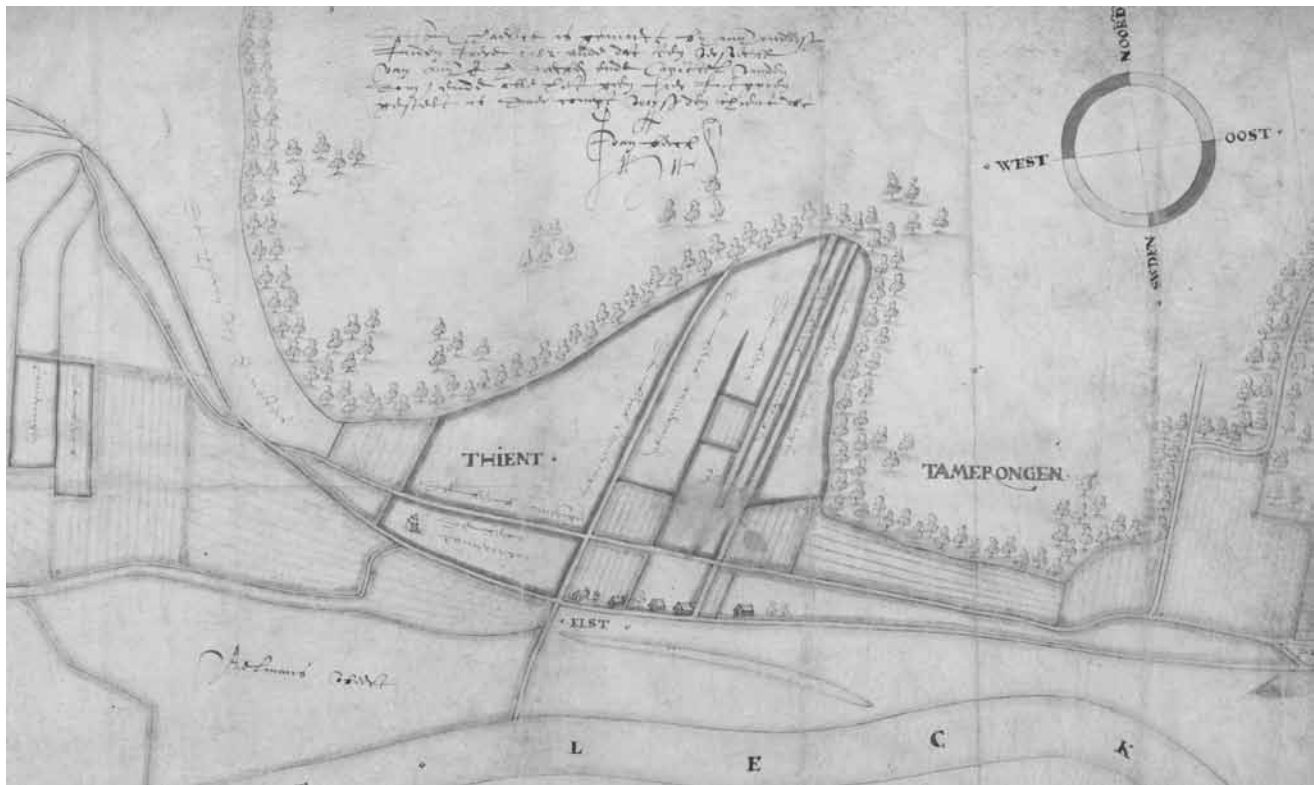
ROUTEPLANNER

Met onze moderne vervoersmiddelen, uitstekend wegennetwerk en het gebruik van navigatiesystemen kun je het jezelf vandaag de dag bijna niet meer voorstellen hoe het vroeger geweest moet zijn als je een reis wilde maken. Eén ding is zeker, het ging een stuk minder comfortabel dan tegenwoordig en de te volgen route was niet altijd vrij van obstakels. Veel

vervoer ging over het water en het is dan ook niet voor niets dat veel van onze oude Hanzesteden aan bevaarbaar water liggen. Op plaatsen waar waterwegen ontbraken of niet altijd bevaarbaar waren was men genoodzaakt om over land te reizen. Dit reizen over land ging vele eeuwen lang over vaak slecht begaanbare zandwegen. De weersomstandigheden

Op dit fragment van de Nieuwe Caerte van den Lande van Utrecht is vrijwel de gehele Stadsvrijheid van Rhenen afgebeeld. Links van het midden ligt Elst met daarop duidelijk zichtbaar drie doorgaande wegen, waarbij de bovenste staat vermeld als 'Den Boven Wegh'. Op deze kaart is ook de oude scheiding aangegeven tussen de Rhenense Stadsvrijheid en de Hoge Heerlijkheid Amerongen, Ginkel en Elst. Een grens waarover in de 17^e eeuw veel gedoe is geweest. Ten zuiden van Elst lag tot begin 19^e eeuw de 'Lant-scheydinge' tussen het Sticht van Utrecht en Gelre ten noorden van de Rijn langs een oude Rijnloop. Nabij Remmerden ging deze grens de Rijn over, waardoor de Mars tot Utrechts gebied behoorde en zo een stukje Rhenens grondgebied aan Gelderse zijde van de Rijn was. (Col. HVOR Werkgroep Elst & Remmerden)

Op de Tiendkaart die Jan van Berck in 1582 maakte in opdracht van het domkapittel te Utrecht staan de laaggelegen Benedenweg of Onderweg en de weg door Elst, die later de Rijksweg werd, afgebeeld. Col. Het Utrechts Archief

hadden grote invloed op de toestand van de wegen en waren daardoor veelal bepalend voor de te volgen route.

VIA REGIA

Ons land kent een uitgebreid netwerk aan wegen, waarbij het in een flink aantal gevallen gaat om oude historische routes, die al vanaf de prehistorie of vroege middeleeuwen bestonden. Nadat Utrecht in de tiende eeuw deel uit ging maken van het Oost-Frankische of Heilige Roomse Rijk, moest de bisschop regelmatig voor overleg met de keizer naar Keulen reizen. Zo ontstond op de zuidflank van de Utrechtse Heuvelrug de vroegmiddeleeuwse route vanaf Utrecht via Rhenen richting Keulen. Deze belangrijke weg werd tot Via Regia verheven, maar stond ook wel bekend als Koningsweg of Heerweg. Bij het tracé van deze weg tussen Zeist en Elst was er sprake van een dubbel wegtracé, bestaande uit een laaggelegen weg, de Benedenweg, die de dorpen onderling met elkaar verbond, en een hoger gelegen tracé, de Bovenweg, dat buiten de dorpskernen omging en daarmee de functie van doorgaande weg bezat. Zoals hiervoor al werd beschreven, waren de weersomstandigheden door hun invloed op de toestand van de wegen bepalend voor de route die je kon nemen. De laaggelegen Benedenweg was daarom veelal 's zomers in gebruik, omdat hij dan beter begaanbaar was dan de hooggelegen weg, waar men door de zanderige ondergrond veel last had van stuifzand en slechte begaanbaarheid door het mulle zand. In de winter was het

precies andersom. De laaggelegen weg was dan door hoge waterstanden vaak slechter begaanbaar dan de hooggelegen weg. Er was dus sprake van een zomer- en wintertracé met een seizoensgebonden gebruik. Vermeldenswaard is nog dat een soortgelijke situatie zich binnen de gemeente Rhenen niet alleen in Elst voordeed, maar ook aan de andere zijde van de Heuvelrug is terug te vinden in het oorspronkelijke tracé van de Cuneraweg (laaggelegen Benedenweg) en de hoger gelegen Bovenweg en Oude Veense Grindweg. Maar

De vrijgezelle broers Gijs, Kees en Gerrit van Veenendaal waren in Elst beter bekend als Gijs, Kees en Gaart van d'n Onderweg. Op deze foto zijn links Kees en rechts Gerrit (Gaart) te zien voor hun bijenstal. (Col. HVOR Werkgroep Elst & Remmerden)

In 1770 maakte J.P. Collognac een kaart van de landerijen gelegen in Elst, die in bezit waren van het Kapittel van Sint Pieter. Op dit gedeelte van de veel grotere kaart zijn veel details zichtbaar die duidelijkheid geven over de toenmalige infrastructuur. Links van het midden is het Hoge Huis te zien. Linksboven de Opslag met een huis aan de Rijn, bewoond door leden uit de familie Quint. Dit was toen nog Gelders gebied en hoorde bij Ingen. (Col. Het Utrechts Archief)

hoe zat het nu bij Elst, waar geen twee maar drie wegtracés op de kaart van De Roy ingetekend zijn?

BENEDENWEG

In Elst doet zich de situatie voor dat de oorspronkelijke Benedenweg, gelegen op de overgang tussen de uiterwaarden van de Neder-Rijn en de glooiende helling van de Heuvelrug, op zeker moment zo slecht begaanbaar was, dat deze nauwelijks meer gebruikt kon worden. Het is aannemelijk dat stijgende waterstanden in de Neder-Rijn hiermee te maken hebben gehad.

In 1582 maakte de landmeter en cartograaf Jan van Berck in opdracht van het domkapittel te Utrecht een zogenaamde tiendkaart van Elst. Tienden waren een tiende deel van de opbrengst die een stuk land opleverde. Dit was vanouds een kerkelijke belasting waarvan de rechten op heffing veelal geleidelijk overgegaan zijn op niet-kerkelijke tiendheffers. Op de kaart uit 1582 staan bij Elst twee wegtracés getekend. Het meest zuidelijke tracé is de laaggelegen weg die in Elst later ook bekend stond als de Onderweg. Op de kaart is te zien

dat de weinige huizen die de Buurtschap Elst in 1582 kende uitsluitend aan deze weg stonden. Het tweede wegtracé dat we op de kaart zien ligt hoger en verving op den duur de doorgaande functie van de laaggelegen Benedenweg. Er is een kaartje bewaard gebleven van de oude grensscheiding tussen de rechtsgebieden van de Stad Rhenen en de Hoge Heerlijkheid van Amerongen, dat omstreeks 1660 gemaakt moet zijn. Op die kaart komt de Benedenweg niet voor, maar wordt het tweede tracé 'de wech duer Elst' genoemd. Een latere kaart, die in 1770 werd gemaakt in opdracht van het Kapittel van Sint Pieter te Utrecht, laat beide hiervoor genoemde wegen zien, waarbij het laagste tracé als 'Oude Utrechtse weg' wordt vermeld en de hogere weg vermeld staat als 'Utrechtse weg'. Van het laagste tracé van de Benedenweg is aan de westzijde van Elst een gedeelte bewaard gebleven met de toepasselijke naam 'de Oude Weg'. In Elst is aan de zuidzijde van de bebouwing achter de Rijksstraatweg op de overgang naar de uiterwaarden nog een tweetal oude woningen aanwezig die met de voorzijde naar de Neder-Rijn zijn gericht. Ze zijn inmiddels vrijwel onherkenbaar verbouwd,

maar het zijn restanten van boerenwoningen die gebouwd werden aan de oude Benedenweg ofwel Onderweg. Deze woningen werden ooit bewoond door generaties uit de families Van Prattenburg en Van Veenendaal. Bij die laatste familie, waarvan men in Elst de 'echte' achternaam vroeger nauwelijks kende, staan we wat uitgebreider stil.

VAN DE ONDERWEG

Vele generaties van het geslacht Van Veenendaal woonden in het huis aan de Onderweg. De laatste generatie bestond uit de drie vrijgezelle broers Gijs, Kees en Gerrit. Deze laatste, die in 1963 op 87-jarige leeftijd overleed, stond in Elst beter bekend als 'Gaart van d'n Onderweg'. De naam 'van de Onderweg' was zo ingeburgerd, dat veel mensen zijn eigenlijke achternaam Van Veenendaal niet eens kenden. De drie broers leefden van de landbouw, de eierhandel en hun imkerij. Als trouwe deelnemers aan de Veenendaalse bijmarkt wonnen ze regelmatig prijzen voor het mooiste bijenvolk. Een traditie overigens die hun 'buurman' Dirk van Noort later overnam. Dat was ook niet zo verwonderlijk, want hij was kind aan huis bij de gebroeders Van Veenendaal en leerde van hen de kneepjes van het bijenhouden.

'GEMEENE BENEEDENWEG'

Als doorgaande weg had de Onderweg in de 18e eeuw zijn betekenis al verloren, maar lokaal was hij nog wel van belang omdat er huizen aan stonden die alleen via de Onderweg bereikbaar waren. Tot het eind van de 18e eeuw werd de weg nog aangemerkt als een doorgaande weg. In 1797 (in de Franse tijd dus) kwam er echter een einde aan het openbare karakter van deze oude doorgaande route. Op 10 april 1797 nam het Rhenense stadsbestuur een resolutie aan, waarvan de letterlijke tekst als volgt luidt: "Rapporteerden de Raaden van Eck en de Vrind dat zij ingevolgen Resolutie van den 10de April laatstleden na Elst onder dezer Stads Jurisdicctie hadden begeven en aldaar de gemeenen Beneden Weg hadden opgenomen. En bevonden dat dezelve gebruikt word door:

De Heren van 't Capittel van St. Pieter 't Utrecht : 16 Roeden

Cornelis van Spanjen : 11 -----

Gerrit Jacob van der Klift : 6 -----

Crijn van Spanjen : 10 -----

Cornelis Quint : 6 -----

Cornelis van Spanjen nog : 15 -----

De Wed. Gijsbert van Veenendaal : 12 -----

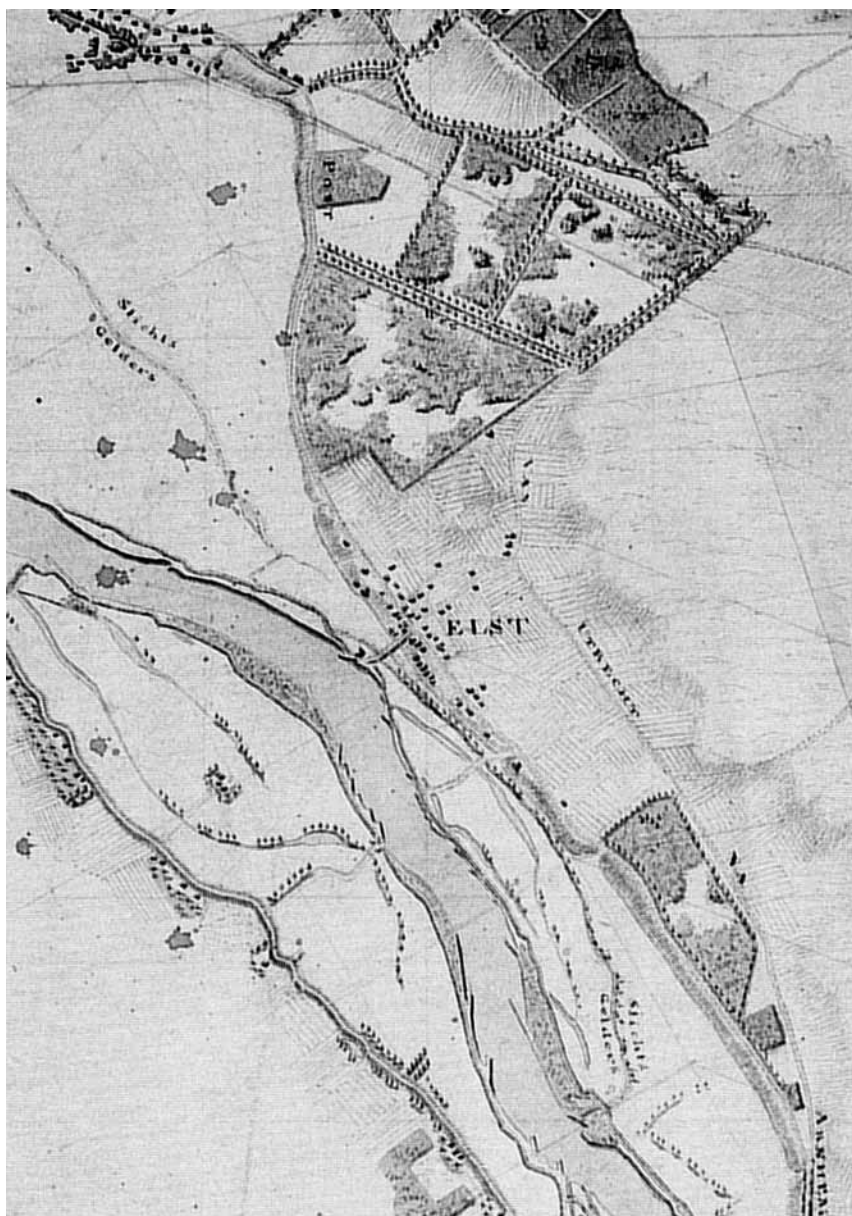
Robbert van Prattenburg : 12 -----

De Erven Wildeman : 15 -----

De Wed. Jelis van Klinkenberg : 10 -----

en Arie van Nellestijn : 106 -----

Dat de voorz. Gecommitteerdens van gedagten waren dat het gebruik van deselve Weg aan voornoemde geërfden provi-

Op de kaart van M.J. de Man uit het begin van de 19^e eeuw is het nieuw aangelegde bos met lanenstelsel ten westen van Elst duidelijk zichtbaar. Rechts onder is de eveneens beboste driehoek van de Vordel zichtbaar. De Bovenweg is op deze kaart aangeduid als Postweg van Utrecht naar Arnhem. Zoals te zien is buigt de weg ten westen van Elst af naar boven om vervolgens via de Franse Laan vlakbij Amerongen op het lagere tracé (nu Elsterstraatweg) aan te sluiten. (Col. HVOR Werkgroep Elst & Remmerden)

De Rijksstraatweg loopt ter hoogte van de Ingenseveerweg enigszins glooiend. Het gebied ter hoogte van de Veerweg werd vroeger De Scheur genoemd. Een veldnaam die als 'Der Score' in de 15e eeuw al voorkomt en verwijst naar een geul in het landschap. (Col. N. van den Oosterkamp)

sioneel konde werden gelaten, mits dat dezelve Jaarlijks van ieder Roede zouden betaalen Twee Stuijvers, welke penningen konnen werden gebruikt tot het onderhouden van de Bovenweg door Elst, dog dat Arie Nellestijn van deselve Weg tot aan de Vordel zal betalen Ses Gulden en het gebruik van de zelve Weg onder de Vordel zoo lang hebben als den Raad zal komen goed te vinden en die tot een ander einden willen gebruiken met welk rapport den Raad der Gemeente zig eenparig heeft gecconformeerd en den bovengenoemde gecconmitteerdens voor hunne genomen moeijten en gedaan rapport bedankt en verstaan daarvan aan meergenoemden aangelanden kennisse te geven. Dog wanneer dezelve de voornoemde Twee Stuijvers per Roeden niet zoude willen opbrengen, dat den Raad dan over de dikwijls genoemden Weg zal beschikken zoo als dezelve zullen oordelen te behoren”.

Uit deze resolutie blijkt dat de aanwonenden en gebruikers de weg voortaan voor eigen gebruik mochten benutten, op voorwaarde dat zij per in gebruik zijnde roede jaarlijks 2 stuivers aan de gemeente Rhenen zouden betalen, bestemd voor het onderhoud aan de Bovenweg door Elst. De Benedenweg ofwel Onderweg kwam daarmee in particuliere handen. In de 19^e eeuw raakte de weg steeds verder buiten gebruik en uiteindelijk restte er slechts een drassig pad dat toegang tot de uiterwaarden bood.

TWEE BOVENWEGEN

In de hiervoor genoemde resolutie uit 1797 werd de Bovenweg door Elst genoemd. Dit is dezelfde weg als de in 1660 op het kaartje van de grensscheiding tussen Amerongen en Rhenen genoemde 'wech duer Elst' en de Utrechtse weg die voor-

komt op de kaart uit 1770. Dit wegtracé kennen we nu als de Rijksstraatweg. Op deze weg komen we later in dit artikel nog terug. Op het kaartje uit 1660 staat ook de 'Uterse wech boven Elst' vermeld. Deze weg komt op de kaart van Bernard de Roy voor als 'Bovenwegh'. Op de rivierkaart van F.W. Conrad sr. (1793) en op de militaire kaart van M.J. de Man (1802-1812) wordt deze weg als 'Postwegh van Utrecht naar Arnhem' vermeld. Opvallend is dat op de eerder in dit artikel aangehaalde Tiendkaart van Jan van Berck uit 1582 alleen het oudste tracé van de Benedenweg (de Onderweg) en de weg door Elst (de huidige Rijksstraatweg) te zien zijn. De 'Uterse wech' boven Elst, die op de kaart uit 1660 vermeld staat en hetzelfde tracé van deze weg die Bernard de Roy op zijn kaart uit 1696 Bovenwegh noemde, is op de kaart uit 1582 niet te zien. Het is mogelijk dat deze weg op die kaart bewust niet is ingetekend omdat het niet ongebruikelijk was om alleen tiendplichtig bezit te vermelden. Gezien het belang van de 'Via Regia' als hoofdweg lijkt dit echter niet zo waarschijnlijk. Onmogelijk is het echter niet, temeer daar de latere kopieën van deze kaart, die in 1694 werd gemaakt door Bernard de Roy en een andere versie in 1789 door G. Praalder, de weg boven Elst ook niet laten zien. Een mogelijke reden van het niet vermelden van de weg boven Elst zou kunnen liggen in het feit dat de doorgaande functie van deze hooggelegen weg pas in de 17e eeuw is ontstaan. Hiervoor werd al aangegeven dat de laaggelegen Benedenweg steeds slechter begaanbaar werd. Hogere waterstanden en de vele strenge winters in de tweede helft van de 16e en in de 17e eeuw zullen hieraan zeker hebben bijgedragen. Het vervangende tracé, dat weliswaar hoger op de helling lag, maar aan de Amerongse zijde van Elst ook een lager gedeelte bezat dat bij hoge waterstanden van de Neder-Rijn regelmatig onder water kwam te staan en dan onbegaanbaar was, bood niet voldoende uitwijkgelegenheid om het jaar rond zonder veel hinder de doorgaande route te kunnen volgen. Zo moet het derde nog hoger gelegen tracé ontstaan zijn, een weg waarvan in Elst nog een gedeelte terug is te vinden.

BOVENWEG – FRANSEWEG

Dit derde wegtracé ontstond in een gebied dat tot in de tweede helft van de 16e eeuw nog als bosgebied werd aange-merkt. In de Archivalia van de Hollandse Rekenkamer betreffende Utrecht 1528-1585, vinden we onder het toezicht op de landsheerlijke goederen en inkomsten in Utrecht het manuaal van de Rentmeester Generaal van Ontvangsten van de Domeinen in Utrecht. In de manualen van ontvangsten over

de jaren 1556-1567 treffen we diverse vermeldingen aan van ontvangsten uit 'het bosch bij Elst' en 'den Houw daarvan'. Onder de kopers komen we namen tegen van o.a. Cornelis van Zijl te Amerongen en Jan ter Borgge, Heynrick Quint en Bart Quint te Elst. Het gaat om percelen aan Amerongse en Rhenense zijde, waar de Jagersweg doorheen loopt. Mogelijk is deze weg de voorloper van de Bovenweg, die in de manualen van ontvangsten nergens wordt genoemd. Hoewel het niet binnen de kaders van dit artikel valt, is het waard om te vermelden dat zich in de huidige woonwijk 'Het Bosje' te Elst een inmiddels overbouwd akkercomplex bevond dat tot in de 20ste eeuw de naam 'den Houw' droeg. Deze oude veldnaam vond zijn oorsprong in de hiervoor genoemde Houw van het Bosch bij Elst. De Houweg in Elst is vernoemd naar deze veldnaam.

Aan het begin van de 18^e eeuw vonden er omvangrijke grondtransacties plaats in Elst. Op 13 augustus 1700 transporteren de erfgenamen van majoor Johan Quint en zijn echtgenote Wilmina Verweij aan Godert grave van Athlone, vrijheer van Amerongen, Ginkel, Elst, etc. de volgende landerijen: *'Seeckere twee en twintich mergen vijfhondertt acht en dartich roeden soo bouw als driesland gelegen onder den Gerechten der Stat Rhenen even boven de Scheur, streckende boven van het Statenbosch tot aan het landt van de hofstede van de Scheur met d' eijcke laen daeraan behorende alwaer ten oosten het Bosch genaamt de Vordell en ten westen Franck Wildeman met drie mergen, die well van de transportanten gekoft sijn, naest gelegen sijn alles breder bij de .. ende oude erfpachtbrieven daer van sijnde wegens erfpacht goedt van de Domainen 's landts van Utrecht'*

De Scheur was een gebied ter hoogte van de huidige Ingenseveerweg, waar zich tot aan het eind van de 19^e eeuw ook de gelijknamige hofstede bevond. Het Statenbosch was

De Rijkstraatweg werd vroeger Dorpsstraat genoemd. Deze foto bij de dorpspomp werd omstreeks 1910 gemaakt. Helaas is niet meer te achterhalen wie er poseerden voor de camera. (Col. N. van den Oosterkamp)

Een recente foto van de plaats waar de Benedenweg of Onderweg tot in de 19^e eeuw lag. Vanaf de Opslag loopt nu een pad onderlangs. In het midden zijn de 2 voormalige boerderijen te zien die met de voorzijde naar de Neder-Rijn staan. De sloot is het restant van een oude Rijnloop, die tot begin 19^e eeuw de grens tussen het Sticht en Gelre was. (Col. N. van den Oosterkamp)

ooit een omvangrijk bosgebied in eigendom van de Staten van Utrecht. Het in deze akte genoemde bos was in feite het restant van het bosgebied dat eind 16^e eeuw werd gekapt en genoemd werd in de hiervoor genoemde manualen van ontvangsten. De Vordel is de driehoek tussen de huidige Rijkstraatweg, Veenendaalsestraatweg en Zwijnsbergen. Tot in de 19^e eeuw was dit nog bosgebied. Kort voor het hierboven genoemde grondtransport vond op 27 juli 1699 ook al een transactie plaats, waarbij Mr. Everhard Noortwijk, waarnemend rentmeester van de heer van Zuijlen, namens de Staten van Utrecht transporteert aan Godart grave van Athlone *'seeckere 5 morgen en 112 roeden heiland gelegen achter Elst, edoch dat zijne exelentie gehouden blijft de zogenaamden France-wegh off nu de nieuw gemaakte wegh van ses roeden breet volgens de kaart figuratiff daer van gemaakt te onderhouden'*. Uit dit transport blijkt dat er een

nieuwe weg is aangelegd en wordt voor het eerst de naam Franseweg genoemd. Over deze naam werd in Elst wel beweerd dat hij ontstaan is na het over die weg langstrekken van Franse soldaten tijdens de Frans-Bataafse tijd (1795-1813) of mogelijk eerder, tijdens het rampjaar 1672, toen de Fransen vanuit Gelre oprukten richting Utrecht. Deze laatste veronderstelling is niet onmogelijk. Het is echter aannemelijker dat de naam Franseweg ontstaan is vanwege aanleg van een nieuw bos tussen Elst en Amerongen, dat werd ontworpen in de Franse landschapsstijl. Nadat Frederik Christiaan baron van Reede, vrijheer van Amerongen, graaf van Athlone (1668-1719) een flink deel van de Utrechtse Heuvelrug bij Amerongen en Elst had verworven, begon hij tussen

De Franseweg gezien vanaf de Veenendaalsestraatweg omstreeks 1910. De bebouwing bestond hier vooral uit eenvoudige arbeiderswoningen. (Col. N. van den Oosterkamp)

Amerongen en Elst met de aanleg van een bos ter verfraaiing van zijn landgoed. De barokke lanenstelsels werden aangelegd in de geest van Versailles. Centraal stond een brede laan met dubbele rijen beuken. Deze laan, die Franse Laan werd genoemd en in Elst ook bekend staat als de Boerenlaan, was als zichtas

op kasteel Amerongen geprojecteerd. Aan de westzijde sluit hij aan op de huidige Elsterstraatweg en aan de noordzijde op de huidige Bosweg. Bekijken we de hiervoor al genoemde kaarten van De Man en Conrad, dan zien we dat toentertijd deze laan was opgenomen in de doorgaande postroute van Utrecht naar Rhenen en deze daarmee dus deel uitmaakte van de Bovenweg. Het is waarschijnlijk dat Frederik Christiaan van Reede bij de aanleg van het bos een deel van het oude wegtracé heeft opgeofferd om zijn nieuwe bos aan te leggen. De Franse Laan verving dat oude tracé en kreeg daarmee ook een functie als onderdeel van de doorgaande route van de Bovenweg. Het resterende deel van de Bovenweg ten noorden van de Buurtschap Elst noemde men later Franseweg. Het meest westelijke deel van deze weg kreeg later de naam Paardenkop. Het oostelijke deel van deze weg ten noorden van de Vordel, vanaf de Veenendaalsestraatweg richting Remmerden, werd tot in de eerste helft van de 20ste eeuw ook Franseweg genoemd, maar kreeg later de naam Zwijnsbergen. Voordat in 1853 Plantage

Het pand op de boek Rijksstraatweg-Opslag was Logement de Zwaan. Links is nog een gedeelte van de wisselschuur te zien. Het Logement was begin 19^e eeuw in handen van Huibert van Baren. In 1840 werd het overgenomen door buurman Hendrik de Ridder. Het pand was tot in de tweede helft van de 19^e eeuw in gebruik als logement. Het vertoont grote gelijkheid met Herberg Den Rooden Leeuw in Amerongen, waar zich ook een paardenwisselplaats bevond. (Col. N. van den Oosterkamp)

Willem III werd aangelegd liep deze weg verder door om ter hoogte van de huidige Autoweg nabij Remmerden op het lagere tracé van de Heerweg aan te sluiten.

RIJKSSTRAATWEG

Hiervoor kwamen al de 'wech duer Elst' en de Utrechtse weg ter sprake als voorlopers van de huidige Rijksweg. Aan deze weg ontwikkelde de Buurtschap Elst zich rondom de oude grensscheiding tussen de rechtsgebieden van Amerongen en Rhenen. In 1819 werd ten westen hiervan de Hervormde kerk met pastoriehuis gebouwd. Nadien breidde de lintbebouwing langs deze weg zich steeds verder naar het oosten uit en ontstond het dorp Elst in de vorm zoals het nu is. Tot het begin van de 19^e eeuw werd het onderhoud van doorgaande wegen overgelaten aan de lokale overheden. Dit waren toen onverharde en veelal slecht begaanbare wegen, die het natuurlijke verloop van het landschap volgden. In de Frans-Bataafse tijd ondervonden de rondtrekkende Franse legers nogal wat hinder van die slechte wegen. Daarom ontwierpen de Fransen een landelijk netwerk van rechte, bestrate wegen. Men noemde ze Napoleonswegen. Toen de Fransen waren vertrokken zette Koning Willem I het plan voor een landelijk wegennet onder verantwoordelijkheid van het Rijk voort. In 1816 werd een 'Tableau van groote wegen' opgesteld dat voorzorg in de aanleg van een landelijk wegenplan met 31 rijkswegen. Ze werden opgedeeld in rijkswegen 1^e klasse en rijkswegen 2^e klasse. Anders dan de Napoleonswegen, die buiten de dorpen omliepen, gingen de Nederlandse rijkswegen dwars door dorpskernen. Een eeuw later zou dit op veel plaatsen door de toegenomen verkeersdruk tot forse problemen leiden. De nieuwe straatwegen werden aan beide zijden voorzien van een beplanting met bomen om beschutting te bieden tegen zon, wind en regen. Eén van de hiervoor genoemde rijkswegen 1e klasse is de oude weg van Utrecht naar Arnhem. In Elst kennen we deze weg als de Rijksweg. In 1818 werd deze weg bestraat. Men noemde hem toen in Elst 'de nieuwe straatweg'. In het vroegere Rijkswegenplan werd hij ooit aangeduid als Rijksweg 25. Na aanleg van de A12 vanaf Utrecht naar de Duitse grens verloor de weg in de zestiger jaren haar doorgaande functie. Tot 1993 was de Rijksweg in beheer bij Rijkswaterstaat. Daarna werd de weg overgedragen aan de provincies Utrecht en Gelderland en werd het de provinciale weg N225.

GROTE VERBETERING

De aanleg van 'de nieuwe straatweg' leidde in 1818 tot een grote verbetering in de vervoersmogelijkheden. Over het tracé reden al lang voordat de bestrating er lag zogenaamde postwagens tussen Utrecht en Arnhem. Na het bestraten lagen er volop kansen voor nieuwe ondernemingen om diligencediensten te exploiteren. Elst lag vrijwel op het middelpunt tussen Utrecht en Arnhem en was een ideale plek om van paarden te wisselen. Voor het op tijd kunnen wisselen van paarden waren er op diverse plaatsen langs de route afspraken

met plaatselijke ondernemers gemaakt. In de meeste gevallen waren dit logementhouders, die voor verse paarden zorgden en tevens rustgelegenheid boden aan de reizigers. Bij het logement stond een zogenaamde wisselschuur, een forse schuur met aan beide zijden grote deuren waardoor de diligence binnen kon rijden. De Elsterse wisselschuur stond bij het toenmalige logement de Zwaan op de hoek van de Rijksweg en de Opslag. In het Postwagenreglement van 1819 wordt al melding van deze Elsterse wisselplaats gemaakt. Hij moet er al voor de aanleg van de Rijksweg zijn geweest. Of de wisselschuur toen al aanwezig was is niet duidelijk, maar het zou goed kunnen. Na opening van de spoorlijn Utrecht-Arnhem in 1845 waren de diligencediensten niet opgewassen tegen de concurrentie van de veel snellere treinverbinding. Veertig jaar later, in 1885, krijgt Elst met de aanleg van een tramlijn tussen Zeist en Arnhem te maken. De tramlijn werd in december 1948 opgevolgd door een busverbinding. De komst van de eerste auto's en de daarop volgende toename van het gemotoriseerde verkeer over de smalle weg door het dorp kunnen niet als een verbetering gezien worden. De grote verkeersdruk leidde zelfs tot plannen voor een rondweg om Elst, die echter nooit werden gerealiseerd.

BRONNEN:

Beheer van goederen en pachten van het kapittel, Domkapittel te Utrecht, pachten in het overkwartier, inv. nr. 5.17.6 HUA
Dorpsgerecht Amerongen, Ginkel en Elst, RHCZOU
Minuten van resolutiën van de vroedschap, de municipaliteit, den raad, het gemeentebestuur. Met bijlagen. 1795-1812. Stadsbestuur Rhenen Toegang 439 1795-1796. RHCZOU
Notariële archieven van Amerongen. Notaris G. Quint 1699-1729, inv. nr. 172. RHCZOU
Rentambt van landerijen onder Elst en Amerongen, Kapittel van Sint Pieter 1198-1818, inv. nr. 3.8.5.2 HUA *Toezicht op het beheer van de landsheerlijke goederen en inkomsten in Utrecht met een manuaal van de Rentmeester Generaal van ontvangsten van de Domeinen te Utrecht*.
Financiële instellingen van de landsheer, van de Staten van Utrecht en daarop volgende gewestelijke besturen. Toegang 37, Inv.No. 7 (1556), Inv.No. 8 (1557) HUA

LITERATUUR:

Blijdenstijn, R., *Tastbare Tijd 2.0. Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht*. Amsterdam 2015
Deys, H.P., *De grens tussen Amerongen en Rhenen*. Oud Rhenen 25ste jrg. (2006) nr. 1, pag. 6-13.
Deys, H.P., *Rhenen in 1832. Grondgebruik en eigendom*. Kadastrale Atlas prov. Utrecht deel 8, Laren N.H. 2002
Eimers, W.e.a., *Amerongen in 1832. Grondgebruik en eigendom*. Kadastrale Atlas prov. Utrecht deel 12, Laren N.H. 2006
Gaasbeek, F., *Boscultuur. De esthetische aspecten van bosbouw op de landgoederen Zuilenstein en Amerongen*. Jaarboek Oud Utrecht 2000, blz. 54-102
Jong, A. de, *Rhenen en de nieuwe kaart van den Lande van Utrecht*. Oud Rhenen 26ste jrg. (2007) nr.1, pag. 21-34.

Met dank aan:

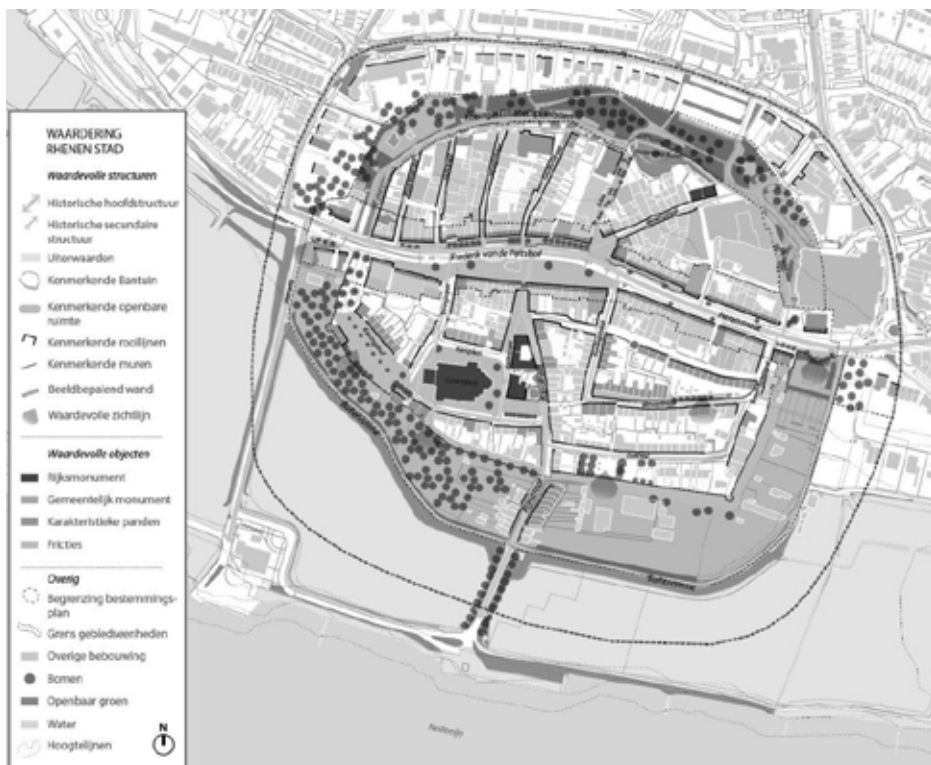
Ad de Jong voor het transcriberen en beschikbaar stellen van gegevens uit het manuaal van ontvangsten uit het Bosch bij Elst en Ben van Laar die mij attendeerde op de resolutie van het Rhenense Stadsbestuur uit 1797 over de Gemeenen Benedenweg.

L.P. Zocher en de Noordwal in Rhenen

Carla Oldenburger

TER ORIËNTATIE

Al heel lang zoekt de naam Zocher door Rhenen. Hens Dekker en Ben van Laar schreven in 2009 een artikel over markante bomen in Rhenen¹, waarin de naam van L.P. Zocher genoemd werd voor het ontwerp en de beplanting van de Noordwal of het Koningin Elisabeth Plantsoen, maar behalve zijn naam en een jaartal (1873) leverde dit niet veel meer gegevens op over een ontwerp of bronnen omtrent dit deel van de omwalling van Rhenen. Henk Deys verschaftte me nu onlangs een rapport uit 1983, dat heel duidelijk inzicht geeft in de bemoeienissen van L.P. Zocher in Rhenen.²

Kaart Waardering Rheden Stad. Rapport Bügel/Hajema/Bijlage 2, 2012 laat duidelijk (in groen met ingetekende bomen; Noorden boven) de Noordwal of Kon. Elisabethplantsoen zien, gelegen tussen Westpoort (links) en Bergpoort (rechts).

VOORBEREIDINGEN VOOR HET AANLEGGEN VAN EEN 'WANDELING'

Al vanaf 1840 deed het stadsbestuur zijn best de stad een groen aanzien te geven. In dat jaar werd de Oranjerietuin met koepel, eigendom van A. J. van Elburg en gelegen bij de Westpoort aangekocht en nabij de Bergpoort werd tuingrond aangekocht van P. van Voorthuizen, 'daar men in de loop van

1. Dekker, Hens en Ben van Laar. Markante bomen in Rhenen. *Oud Rhenen*. Jg.28 (september 2009), nr. 3, p. 5-28.
2. J.Meijer / Dienst Gemeentewerken. L.P. Zocher in Rhenen. *Rapport-Inventarisatie Oude Bomen Stadscentrum c.a. in de Gemeente Rhenen*. Rhenen, oktober 1983. Deel Het Koningin Elisabeth Plantsoen in het Stadscentrum van Rhenen. Getypt manuscript. Deze tekst is het vertrekpunt geweest voor dit artikel. Ook dank ik Henk Deys voor de foto's van het plantsoen en Ben van Laar voor gegevens uit zijn archiefonderzoek.

dit jaar voornemens is deze Stads West- en Bergpoort te amoveren en te doen vervangen door ijzeren hekken, de zogenaamde Barrières. In 1842 is getuige een gemeenterkening, een begin gemaakt met de aanleg van een plantsoen en de aankoop van heesters.

In 1848 werden nabij de nieuw verworven gronden nog eens nieuwe grondaankopen toegevoegd, een tuin buiten de Bergbarrière aan de noordzijde in de Droge Doelen (te zien op de kadastrakaart 1820/1832, sectie F, gronden achter het Oude Gemeentehuis) en een tuin aan de noordzijde van de Westbarrière (achter de 'Koning van Denemarken'), 'ten einde het aanleggen van plantsoen buiten de Stadsbergbarrière, waarmee reeds in 1841 een begin was gemaakt te kunnen vervolgen tot verfraaiing van stadswandelingen.'

Ook in 1848 ging de gemeente nog eens over tot aankoop van een tuin boven de Molenstraat, 'ter uitbreiding van het reeds aangelegde plantsoen'. De grondaankopen gingen door tot 1873. Ook wordt een perceel tuingrond ten noorden van de Bergbarrière voorlopig in huur uitgegeven (1862) ten behoeve van de *Kost- en Dagschool voor jonge heeren*, gelegen aan de Herenstraat (het huidige restaurant Oude Gemeentehuis). Deze grond wordt uiteindelijk ook aan de gemeente verkocht. Er was nu een situatie ontstaan klaar voor het aanleggen van een 'wandeling' tussen de Westpoort en de Bergpoort. Maar hiervoor was meer nodig, allereerst het slopen der stadsmuren en het slechten der wallen.

VERGADEREN OVER SLOPEN EN SLECHTEN

In de vergadering van Burgemeester (Gerhard Jacob Roghair) en Wethouders van 17-12-1872 wordt besloten 'tuinen in de

Droge Doelen aan te kopen, de stadsmuren aan de noordzijde te slopen en plantsoen aan te leggen dan wel bouwterrein te verwerven.

In de raadsvergadering van 14-1-1873 wordt dit voorstel als volgt uitgewerkt: ‘Tenslotte brengt de Voorzitter namens Burgemeester en Wethouders ter sprake “het wenselijke oude tuinen aan de noordzijde der stad en aan particulieren toebehorende, door de gemeente aan te kopen om door het afbreken der stadsmuren en het slechten der wallen daar ter plaatse plantsoen aan te leggen en bouwterrein te verkrijgen”...’ Na bespreking dezer aangelegenheid wordt op voorstel des Voorzitters met eenparigheid van stemmen besloten Burgemeester en Wethouders te machtigen om met verschillende eigenaren dier tuinen te onderhandelen omtrent de verkoop van dezelve aan deze gemeente teneinde door het afbreken der stadsmuren en het slechten van de wallen dat gedeelte van de gemeente te verfraaien, hetzij door aanleggen van plantsoen of dien grond voor bouwterrein uit te geven.”

In de februariraad (4-2-1873) werd dit onderwerp nogmaals door de Voorzitter naar voren gebracht, met als gevolg dat een commissie van twee raadsleden wordt benoemd om Burgemeester en Wethouders ter zijde te staan bij de uitvoering van het plan tot aanleg van een plantsoen enz., waartoe in januari was besloten. De heren Sandbrink en Ramondt gingen hiermee akkoord.

En dan nog: “Verder stelt de Voorzitter voor om de ypenbomen, staande op de Stadswal vanaf de Westbarrière tot aan de woningen van de Diaconie en het Gast- en Weeshuis te verkopen en daartoe de goedkeuring van de H.H. Gedeputeerde Staten aan te vragen. De heer Sandbrink geeft in overweging om de goedkeuring aan te vragen tot verkoop

Bevelschrift van betaling aan J.D. Zocher en L.P. Zocher, Architecten te Haarlem, dd. 26 februari 1876 (Col. Gemeentearchief Rhenen)

van al de op de wallen staande bomen, waartoe met eenparigheid van stemmen wordt besloten... Wijders deelt de Voorzitter mede dat Burgemeester en Wethouders met de verschillende eigenaren der tuinen in den droogen doelen in onderhandeling geweest zijn met de uitslag dat die tuinen door de gemeente worden

verkregen.” Als gevolg hiervan worden tuinen in de droge doelen aangekocht van P. Schut, M.W. van de Waal, G.D. van Noort, en L.J. van den Berg. De commissie kan nu tot uitvoering overgaan en wel tot het slopen van de muren en het ontwerpen van een plan voor het slechten der wallen en indien nodig een deskundige in de arm te nemen. Van Gedeputeerde Staten werd dezelfde maand (27 februari 1873) nog goedkeuring verkregen om de bomen op de wallen te verkopen en tot de aankoop van de tuinen in de Droge Doelen.

Louis Paul Zocher. Carte de visite. Fotoatelier Albert Greiner, ca. 1880. Noord-Hollands Archief. (Col. Archief Familie de Leeuw)

In het verslag van de buitengewone vergadering van de Raad (12-8-1873) staat dan geschreven: ‘Tenslotte brengt de Voorzitter met het oog op de omstandigheid dat bij aldien (aangezien) de spoorweg Rotterdam-Arnhem moet tot standkomen, de juiste rigting daarvan nog niet bekend

is de wenschelijkheid ter sprake om vooreerst geen andere werken aan het plantsoen te doen dan de muren af te breken en de wallen te slechten. Jonkheer Schimmelpenninck¹ geeft in overweging om alvorens tot dien afbraak en slechting over te gaan een deskundige over het voorgenomen plan te raadplegen. Waarop op voorstel des Voorzitters, na enige beraadslagingen met eenparigheid van stemmen wordt besloten het terrein te doen opnemen door de Heer Zocher te Haarlem en aan Z. Ed. het maken van een plan voor dat werk op te dragen.’

LOUIS PAUL ZOCHER, PLAN EN REALISERING

Het betreft hier de Heer Louis Paul Zocher (1820-1915), zoon van Jan David Zocher jr. (1791-1870). Beide heren dreven van ca. 1850 tot 1870 samen een tuinarchitecten-bureau met de naam J.D. en L.P. Zocher. De kwekerij stond in die tijd bekend onder de naam Rozenhagen, even buiten de Kennemerpoort in Haarlem, en stond op naam van Zocher & Co.

Dat de gemeente Rhenen koos voor L.P. Zocher was niet zo gek, want J.D. Zocher en L.P. Zocher en ook de broer van Jan David, Karel Georg Zocher, hadden al eerder ‘wandelingen’ ontworpen en aangelegd, zoals op de bolwerken van

Haarlem (1821/1822), Utrecht (vanaf 1829 en later bol-

¹ Jhr. G.J.A. Schimmelpenninck (1854-1929), raadslid en van 16 maart 1882 tot 1 september 1923 burgemeester van Rhenen. Woonde op Heimerstein.

werken vanaf 1859), Leiden (1835), Amersfoort (1836), Delft (1837), Tiel (1838), Purmerend (1839), Hoorn (1840), Middelburg (1841), Wijk bij Duurstede (1852), Wageningen (1854) en Kampen (1863). De firma had daardoor grote bekendheid op dit gebied verworven in Nederland.² Bovendien waren er eigenlijk geen concurrenten op de markt met een dergelijke ervaring. De nabijgelegen plaatsen Wageningen en Wijk bij Duurstede zijn vast in die jaren wel eens door Rhenense wethouders en/of raadsleden bezocht om zich een beeld te vormen van de uitgevoerde projecten aldaar.

L.P. Zocher komt op 4 en 18 september 1873 naar Rhenen. Het plan voor de plantsoenering van de noordwal wordt ingediend in oktober/november en in een Buitengewone Vergadering op 18 november 1873 goedgekeurd ter uitvoering.³ 'Verder brengt de Voorzitter ter tafel een tekening of plan van de Heer Zocher, voor den aanleg van het plantsoen en bouwterrein. Na inzage daarvan wordt dat plan eenparig goedgekeurd en besloten het werk dienovereenkomstig uit te voeren.' Deze uitvoer had natuurlijk wel gevolgen voor de toegankelijkheid van de droge doelen en de wallen. Dit wordt in dezelfde vergadering behandeld. 'Hierop deelt de Voorzitter mede dat tengevolge van de voorgenomen aanleg van het plantsoen op grond van art. 230 der gemeentewet een besluit zal behoren te worden genomen, waarbij de stadswal en de zogenaamde Buiten Ommen aan de noordzijde der stad vanaf de West- tot aan de Bergbarrière, worden verklaard niet meer ter openbare dienst bestemd te zijn. Op voorstel des Voorzitters wordt eenparig besloten alvorens daartoe over te gaan, het voornemen daartoe openbaar bekend te maken teneinde een ieder in de gelegenheid te stellen zijne bezwaren daartegen in te brengen.' Op 22 november wordt dan een openbare kennisgeving, ondertekend door burgemeester G. J. Roghair en gemeentesecretaris, en door de gemeentebode aangeplakt. Hoewel het plan en toebehoren niet is teruggevonden, is wel uit de gemeenterekeningen van 1875 en 1876 te lezen dat het plan van Zocher is betaald en dat hij of een gemachtigde (mogelijk J.J. Kerbert) zeven maal naar Rhenen kwam en plantsoen (hier in de betekenis van bomen en heesters) leverde uit eigen kwekerij⁴. De rekening van 26 februari 1876 bedroeg totaal Fl. 1240,60. De specificatie vermeldde Fl. 300,= voor het maken van een plan van aanleg; Fl. 75,= voor drie visites en Fl. 865,60 voor levering van plantsoen (welke bomen en heesters dit betreft is onbekend). Ook de boomkweker J.A. van Dorland uit Veenendaal leverde plantsoen, evenals ook later Voorneveld

² Zie de link naar Zocher-online op www.oldenburgers.nl/

³ Plan, opdracht en correspondentie over dit plan zijn helaas niet teruggevonden in het gemeente-archief.

⁴ De boomkwekerij op Rozenhagen, genaamd Zocher & Co, was actief van 1869-1918. De eerste overgebleven catalogus van deze kwekerij dateert van 1892. Zocher had aanvankelijk zelf de leiding over de kwekerij, maar in 1875 nam J.J. Kerbert de leiding van hem over.

en Sandbrink (bloemen).

Op 4 mei 1876 werd door de gemeente Rhenen betaald aan Johannes Arnoldus Dorland, boomkweker te Veenendaal wegens levering van plantsoen:

80 eikenheesters per stuk 50 ct	40,-
20 idem per stuk 60 ct	12,-
40 berkenheesters per stuk 50 ct	20,-
6 zwarte beuken per stuk 100 ct	6,-
30 beuken per stuk 40 ct	12,-
100 idem per stuk 30 ct	30,-
50 idem per stuk 12 ct	6,-
1620 berkenstek per duizend f15,-	24,30
1275 eiken id. per duizend f15,-	19,125
325 acacia id. per honderd f4,-	13,-
Te samen	f182,425

Voorts betaalde de gemeente Rhenen op 21 april 1877 aan Hermanus Hendrikus Voorneveld, boomkweker 'Kweeklust' te Maarssen, wegens levering van plantsoen:

15 Connufeere in Soorte	1,75	25,75
20 bloemheesters	25	5,-
60 Maandroosse	2,50	10,-
8 Klijnne Rododendrons	1,25	10,-
8 id. „ Grootte	2,-	16,-
16 Weigelias	25	4,-
12 Zwaarre Zierboomme	2,50	30,-
1 Zwartte beuk	1,-	1,-
4 dubbele (mei) doorns	1,-	4,-
3 Gunneras	1,-	3,-
Embalage		4,25
4 daags 1 knecht loon en spoor		8,20
2 Aurecarias imbricata		
(araucaria imbricata)	5,-	10,-
2 Zeder teadora (ceder deodara)	3,50	7,-
2 Abies Nordmeriana		
(abies nordmanniana)	3,50	7,-
12 Connufeere in soorte	1,75	21,-
Emballage		0,80
Te Zamen		f176,60
Af 5% contant		8,83
		f167,77

Ofer nog soorten van deze bestelling zijn terug te vinden op de Noordwal, moet nog onderzocht worden. Het lijkt misschien dat sommige soorten zoals eiken in erg grote getale zijn aangekocht, maar hier gaat het om stekhout dat erg dicht op elkaar werd geplant om direct resultaat te geven.

Opvallend is dat er inheemse bomen en heesters werden besteld bij Dorland en kleurige bloemheesters (bloemheesters, rozen, rododendrons, Weigelia's, Gunnera's en coniferen) bij Voorneveld.

Koningin Elisabethplantsoen. Recreëren bij de Binnenmolen. Prentbriefkaart ca. 1910. (Part. Collectie)

402,35); van het afkomend materiaal worden de hele stenen verkocht voor f 10,= per duizend stuks en de halve stenen voor f 5,= per duizend.

ONDERHOUD

Een plantsoen ontwerpen en aanleggen is een eerste stap, maar minstens zo belangrijk is het onderhoud van dat groen. In de vergadering van B.& W. van 18 mei 1875 werd Roelof van Dijk aangesteld als plantsoenwerker op een salaris van

Molen met plantsoen. Prentbriefkaart. (Part. Collectie)

Vóór het aanleggen van het plantsoen, werden de volgende werkzaamheden, terugte vinden in de gemeenterekeningen, ter hand genomen: het rooien van bomen, dwz. van acacia's, eiken, iepen, lindes, en stompen (f 310,75); het slechten van de wal (f 1243,85); het afbreken van de walstadsmuur (f 300,25); het rijden van steenpuin (f

f. 5,= per week. Deze aanstelling zou beschouwd kunnen worden als het begin van de Plantsoendienst in Rhenen. De groenaanleg aan de noordkant van de stad werd in die tijd altijd als 'plantsoen' aangeduid, totdat later in 1909 bij de vaststelling van stratennamen de aanduiding Koningin Elisabethplantsoen werd ingevoerd, evenals de Frederik van de Paltshof voor een deel van de hoofdstraat ter hoogte van het voormalige paleis van Frederik.

HET KONINGIN ELISABETH PLANTSOEN IN DE 20STE EEUW

Het ontwerp van Zocher, een stadswandeling op een voormalige stadswal, bleef lang gehandhaafd. Het plantsoen lag afgesloten van het stadsverkeer, beginnend in het westen naast het tegenwoordige restaurant de Koning van Denemarken tot aan de molen en via de Plantsoenstraat terug naar de Herenstraat ter hoogte van het Oude Gemeentehuis. Maar meer verkeer en meer parkeerplaatsen eisten hun tol en slokten delen van de groene 19de eeuwse stadswandeling op. Ook de Tweede Wereldoorlog eiste haar tol, maar dit bleef een bescheiden verlies van 23 bomen nabij de Molenstraat. Het onderhoud en herstel zijn zoveel mogelijk op verantwoorde wijze uitgevoerd, maar schade door stormen en ziektes en kappen ten gunste van parkeerplaatsen zorgden toch voor verarming van het boombestand ten opzichte van de situatie voor de Tweede Wereldoorlog.

CONCLUSIE

Het plantsoen op de Noordwal, vanaf 1909 genoemd het Koningin Elisabeth Plantsoen, werd aangelegd tussen 1870 en 1880 naar ontwerp van de tuinarchitect L.P. Zocher uit Haarlem (firmanaam J.D. Zocher en L.P. Zocher) en aangelegd met bomen en heesters van de kwekerij Zocher & Co. / Rozenhagen te Haarlem, boomkwekerij J.A. van Dorland te Veenendaal en boomkwekerij Voorneveld / Kweeklust te Maarssen. De aanleg in een romantische kleurige (met rozen, rododendrons, weigelia's en andere bloemheesters) late landshapsstijl vond plaats na het afbreken van de stadsmuren en stadspoorten en het slechten van wallen en bolwerken. Andere steden gingen Rhenen voor. Leden van de familie Zocher, Johan David jr. en zijn broer Karel en de zoon van Johan David jr., Louis Paul, hadden hun kwaliteiten al getoond in Arnhem, Haarlem, Utrecht, Leiden, Amersfoort, Delft, Tiel, Purmerend, Hoorn, Middelburg, Wijk bij Duurstede, Wageningen en Kampen. Rhenen sluit in 1873 met de goedkeuring van het plan van L.P. Zocher deze serie af.

Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners

Herberg De Koning van Denemarken en de Rhenense familie

De Rhoter/Rooder/Roder

Henk P. Deys, Ad J. de Jong en Arnold Ph. de Rooder

In de reeks over de geschiedenis van oude huizen in de Rhenense binnenstad willen we dit keer de oude herberg De Koning van Denemarken voor het voetlicht brengen. Een en ander sluit aan bij het lopende onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis van de stad Rhenen. Bij de stadswording in de 13e eeuw werden door de toenmalige leenheren percelen grond vrijgegeven voor bebouwing met huizen. Toen later deze huizen vrije allodiale (zonder leenverplichting) goederen werden behielden de oorspronkelijke grondeigenaren het recht om een jaarlijkse tijns (grondrente) te innen.

Deze tijnsverplichting bleef nog lang voortbestaan. Bij transporten van de tijnsplichtige bebouwde percelen werden er speciale tijnsbrieven opgesteld, die verleden werden voor het stadsgerecht. Vaak ging het om zeer kleine bedragen, 'stuiwerwerk', en waren de kosten voor het opstellen van de tijnsbrief dusdanig hoog dat ze in geen verhouding stonden tot de jaarlijkse opbrengst aan tijns gelden. Deze tijnsverplichtingen werden dan ook later veelal afgekocht.

Er waren in vroeger tijd tenminste drie herbergen in Rhenen waar jaarlijks de te innen tijnsen moesten worden afgedragen, zoals De Koning van Denemarken, vlakbij de Westpoort gelegen, De Moriaen bij de Markt en De Bonte Koe, gelegen aan het oosteinde van de Visscherstraat. Deze herbergen heetten daarom ook wel zadelhofstad of zitplaats. Zo werden de jaarlijkse tijns gelden van een complex tijns goederen van leden van het geslacht Van Rhenen geïnd in de herberg De Koning van Denemarken, waarvan de geschiedenis hierna wordt beschreven.

Voorts komt in dit verband ook de Rhenense familie De Rhoter/Rooder/Roder ter sprake; Rhenenaren met deze familienamen blijken alle af te stammen van een Gerhard Rudolph Rothert. Deze was in 1755 te Osnabrück (Duitsland) geboren en trouwde in 1778 met de uit Achterberg afkomstige Neeltje Cornelissen van Dijk.

Kadastrale kaart met de situatie rond herberg De Koning van Denemarken in 1832

Christiaan II van Denemarken (1481-1559), geschilderd door Michel Sittow; Christiaan II van Denemarken met Dyveke Sigbritsdochter (1490-1517), een romantisch schilderij van Vilhelm Rosenstrand uit 1885

HERKOMST VAN DE NAAM 'DE KONING VAN DENEMARKE'

De herberg dankt haar naam aan het volgende.

Koning Christiaan II (1481-1559) was van 1506 tot 1512 onderkoning van Noorwegen, waar hij te Bergen de Hollandse Dyveke leerde kennen. Zij was een dochter van de herbergierster Sigbrit. Dyveke kreeg als zijn maitresse grote invloed op zijn regeringsbeleid. Christiaan II werd in 1513 door de Rijksraden gekozen tot Koning van Denemarken, Noorwegen en Zweden. Toen deze Dyveke in 1517 stierf, be-

Een vroege afbeelding van Het Hof met links De Koning van Denemarken (fotocoll. H.P. Deys)

schuldigde Sigbrit de vijanden van de koning ervan dat ze haar vergiftigd hadden.

In 1523 volgde een opstand, die hem dwong de wijk te nemen naar de landen van zijn zwager Karel V (broer van zijn gemalin Elisabeth). Hij kwam in 1523 in Veere (Zeeland) aan land en vestigde zich met zijn gezin en Sigbrit te Lier in Brabant.

Alhoewel hij reeds in 1521 een bezoek aan de Nederlanden heeft gebracht, zou hij op één van zijn zwerftochten in 1531 vertoefd hebben in een 'Herberg in het centrum van de Stad Rhenen'. Hetzelfde jaar ging hij terug naar Denemarken, waar hij werd opgepakt en in een gevangenis werd gezet. Hij werd ziek en stierf in gevangenschap te Kalundborg op 25 januari 1559. De herberg waar de koning te Rhenen had vertoefd kreeg later de naam 'De Koning van Denemarken'.

Hierna volgt de bewoningsgeschiedenis van deze oude Rhenense herberg, die bij de beschietingen in de meidagen van 1940 geheel verloren is gegaan. Het perceel waarop de herberg had gestaan werd door de gemeente Rhenen onteigend en de toenmalige eigenaar Hendrik de Roder liet verderop tegenover de Veerweg een nieuw café-biljart met achterzaal en vergader-ruimte bouwen. Bij de oude Koning van Denemarken hoorde tevens een stalling met daarboven een zaal, welk gebouw in de volksmond ook wel 'Het Klooster' werd genoemd; hierin vestigde zich later het garagebedrijf 'De Rother'. Ook hier duiken de namen De Roder en De Rother op, reden waarom we ook nader aandacht willen geven aan de geschiedenis van deze oorspronkelijk uit Duitsland afkomstige familie.

Een De Rother had ooit het garagebedrijf van de familie Van der Horst, verderop richting de Bergpoort gelegen, overgenomen. De geschiedenis van het pand van garage Van der Horst kwam reeds aan de orde in een eerder artikel in Oud Rhenen, het meinumner 2016, p. 21 e.v..

Een De Rother had ooit het garagebedrijf van de familie Van der Horst, verderop richting de Bergpoort gelegen, overgenomen. De geschiedenis van het pand van garage Van der Horst kwam reeds aan de orde in een eerder artikel in Oud Rhenen, het meinumner 2016, p. 21 e.v..

Gezicht door de Westpoort met daarachter de stal van De Koning van Denemarken. De diligence onderhield een dienst tussen Utrecht en Arnhem. (Gijsbert Baars c. 1833)

Gezicht door de Westpoort. Links is het hoge dak zichtbaar van De Koning van Denemarken, aan de overzijde rechts de stal, later de z.g. Zaal van Altena. (Andreas Schelfhout ca. 1820)

DE BEWONINGSGESCHIEDENIS VAN DE HERBERG DE KONING VAN DENEMARKE

In het noordwestelijk gedeelte van de stad Rhenen en ten westen en ten noorden lagen vanouds in de Middeleeuwen de tijnsgoederen van de familie Van Hemert, die reeds in een tijnsakte van 1401 worden genoemd. Deze tijnsgoederen gingen later over op de familie Van Rhenen en de tijnsverplichtingen werden deels afgekocht. Zo lezen we in een akte uit 1515 dat Johan van Rhenen tijnsgoederen heeft geërfd van Arent Bor van Hemert. Interessant is in dit verband een gerechtelijke akte die gaat over de overdracht van 'een gerecht derde part van een huijsinge, stallinge, schuer, backhuys, mestvaelt, met alle sijn appendentie en 't geene daerinne aert- ende nagelvast is, staende in de Lange Heyrstraet alhier binnen Rhenen, alwaer de Koninck van Denemarcken uijthangt,sijnde dese huijsinge de sadelhofstadt ofte sitplaets van Jor. Jacob van Rhenen's erfgenamen, als tinsheren om aldaer hare jaerl. tinsen te ontfangen, soo van dit huys, als andere binnen Rhenen an daer buyten'. Men neemt aan dat dit huis en erf, later De Koning van

Zegel van schepen Johan Toll uit 1642 (charterverzameling OAR, regest no. 135)

Denemarken geheten, ooit vanaf midden 14^e eeuw een centraal punt was van het tijnsgoederencomplex van de Van Hemerts. Deze tijnsgoederen waren ooit afkomstig van de abdij Deutz. De ontvangst van

de jaarlijkse tijnsen ging dus later over op de erfgenamen van Jacob van Rhenen, leden van de familie Vonk van Lienden. In transporten verleden voor het gerecht van de Marsch worden stukken betrekking hebbende op de bezittingen van deze families Van Rhenen en Vonk van Lienden genoemd, waarvan niet bekend is waar die gebleven zijn. Er zijn aanwijzingen dat deze uiteindelijk in het archief van de familie Van Asch van Wijk op Prattenburg terecht zijn gekomen, maar daar is een dossier, dat in de inventaris aldaar genoemd wordt, spoorloos verdwenen. Dit bleek bij een lopende herinventarisatie van dit familiearchief dat zich op kasteel Prattenburg bevindt. In de transporten van na midden 18^e eeuw wordt de 'De Koning van Denemarken' niet meer als zadelhofstad genoemd. Wat er toen nog aan tijnsen te incasseren viel geschiedde vanuit het huis Tollenburg in de Marsch.

In 1831 is de herberg verbouwd tot een hotel, waarbij omliggende huizen lijken te zijn samengevoegd.

Het hotel stond op de hoek van het Frederik van de Paltshofen de Kloostersteeg. Een onderzoek door W. van Itersen in 1923 wees uit dat zich onder

Grafzerk in de Cunerakerk met familiewapens van Jan Aelbertsz Toll en Aeltgen Rijckensdr.

het gebouw drie onderling verbonden oude kelders bevonden, een bewijs dat het huis in de loop der tijden was vergroot ten koste van aangrenzende percelen. In 1940 liep de tuin ervan nog door tot de plaats waar vroeger de noordelijke stadsmuur had gestaan. In de meidagen van 1940 ging het gebouw in vlammen op.

De herberg De Koning van Denemarken, einde 18^e eeuw met huisnummer 12, kreeg in 1832 een kadastraalnummer F276.

Hieronder volgt wat we tot nu toe in de archieven (RHC ZOU te Wijk bij Duurstede) hebben kunnen vinden over de bewoningsgeschiedenis van deze herberg, die in de 19^e eeuw tot een groter hotel is uitgebouwd.

17^e EEUW

In het begin van de 17^e eeuw was De Koning van Denemarken in bezit van de familie Toll; zo wordt een Johan Toll in 1656 genoemd als *weert in de Coninck van Denemarcken*. In 1665 blijkt een Jan Toll, burger van de stad Rhenen, geld schuldig te zijn aan de heer Jacob Casembroot, *heer van Heymersteyn*, en sluit een hypotheek af van 4000 gulden met als onderpand *een huysinge, stallingh ende schuijrt en erff aen de Voorstraaet daer de Koning van Denemarken uijthangt*; kennelijk woont hij er ook met zijn gezin. In de haardsteden kohieren van 1665 echter wordt Josua Sanderus genoemd als *eygenaer van de Coninck van Denemarcken* en wordt aangeslagen voor 12 haardsteden. Misschien is hij slechts tijdelijk eigenaar geweest, want hij blijkt in 1674 ten huize van Jan Willemsz van Gheijn, eveneens een herbergier, te wonen. Dit was vermoedelijk de herberg De Frisse Roemer in de Kruisstraat. Jan Willemsz van Gheijn had deze herberg in 1671 gekocht van de erfgenamen De Kemp. Jan Willemsz van Gheijn wordt genoemd

Zegel van Elisabeth van Gestel uit 1713 (OAR Inv.No. 901)

als schepen, kameraar, substituut schout en pachter op de impost van drank. Hij trouwde in 1653 met Geertruijt Joosten van Segen (Zegen) en in 1678 met Maria Klock, weduwe van Antoni van Brinck. Maria Klock, weduwe van Jan van Gheijn, in leven schepen, verkoopt in

1685 *een huysinge in de Cruisstraet daer den frissche Roemer wthanght*, in 1671 gekocht van de erfgenamen van Mr. Jan de Kemp, advocaat bij het Hof te Utrecht. In 1669 was het echtpaar Van Gheijn/Van Zegen eigenaar van een huis De Ster met bakkerij op de oosthoek van de Kruisstraat.

In de 16^e eeuw komen we te Rhenen al leden van de familie Toll tegen in belangrijke posities, zoals in 1586 Johan Toll, overleden ca. 1610/11 als rentmeester van het Agnietenconvent en in 1588 als secretaris; deze was getrouwd met Antonia van Dam, overleden juli 1640, dochter van Willem van Dam en Maria Freys. Voorts was er een Jan Aelbertsz Toll gehuwd met Aeltke Rijksdr.; van dit echtpaar bevindt zich nog een graf in de Cunerakerk met hun familiewapens.

Een Johan Toll wordt in 1588 genoemd als lid van het Heilig Sacramentsgilde; in 1608 worden eveneens Johan Toll en Antonia van Dam genoemd als leden van dit gilde.

Jan Toll, geboren te Rhenen ca. 1598, was schepen te Rhenen en eigenaar van het logement De Koning van Denemarken; hij trouwde op 12-6-1636 als weduwnaar van Maria Gordon te Rhenen met Judith Smid(t)s, j.d. van Gemund, wonende te Utrecht.

In 1681 blijkt De Koning van Denemarken nog in bezit van de erfgenamen Toll en wordt de herberg verhuurd aan Petronella van Roijen en Sr. Antoni Scheffer. De familie wordt daarbij vertegenwoordigd door Sr. Jacobus Boll; deze was als j.m. van Utrecht in 1672 getrouwd met Maria Margaretha Toll, weduwe van Geurt van der Son; later trouwt hij als weduwnaar in 1685 met Maria Weijland, die te Nijmegen woonde. Er waren voorts nog een Johanna Toll, gehuwd met een kunst schilder Johannes van Thiell te Utrecht, en een Helena Toll gehuwd met een Johan Bor.

Johan Bor wordt weduwnaar van Helena van Toll genoemd en Johanna Toll is inmiddels weduwe van Johannes van Tiel als de herberg De Koning van Denemarken in 1691 door de erfgenamen Toll en hun vertegenwoordigers verkocht wordt aan Cornelis Huijbertsz van Brouwhorst. Maria Weijland, weduwe Boll, blijkt in 1704 nog als hospita in De Koning van Denemarken te wonen. De genoemde Jan Toll bezat een stuk grond op de hoek van de Bantuinweg en de Nieuwe Veenendaalseweg. Later is hier de Tollekamp op gebouwd, vandaar de naam.

18^e EEUW

Op 24-9-1708 verkopen de erfgenamen van Cornelis Huberds, zijn broer Rijk Huberds gehuwd met Merrighje Jans en de kinderen van twee andere broers, Willem en Jan Huberds, *De Coninck van Denemarcken* aan Peter Golens en diens huisvrouw Lijsbet van Gestel. De weduwe Boll had er tot dat jaar gewoond, maar daarna gingen de nieuwe eigenaren er zelf wonen. Dit heeft niet lang geduurd, want op 28-3-1710 verkopen Peter Golens en Elisabeth van Gestel *De Coninck van Denemarcken* aan Sr. Pieter Ambergh, gehuwd

De achtergevel van het koetshuis tegenover De Koning van Denemarken. Marie Puijk en haar zoon Theo uit de Kruisstraat (fotocol. H.P. Deys)

met Meesgen van Ossenbergh.

Peter Go(o)lens en Elisabeth van Gestel waren uit Brabant afkomstig; op 4-3-1693 hadden ze te Nieuwkuijck een zoon Cornelius laten dopen.

In het Oud Archief van Rhenen bevindt zich een zegel van Elisabeth van Gestel te Breda d.d. 23-11-1713.

Tot circa 1742 wordt in de huis- en haardstedegeldenkokeren schepen Ambergh genoemd als eigenaar en gebruiker van De Koning van Denemarken en wordt net als de vorige eigenaren aangeslagen voor 22-10-0, 22 gulden en 10 stuivers (voor 12 haardsteden) en behoorde daarmee tot de hoogst aangeslagen panden te Rhenen in de 18^e eeuw.

Op 12-9-1742 loopt er een proces tussen de erfgenamen van het echtpaar Ambergh/Ossenbergh contra Hendrik Henssen en wordt besloten tot decretoire verkoop; de

Het Hof met midden rechts 'De Koning van Denemarken', links midden de sigarenfabriek 'La Mercatura' en links aan de overzijde 'Het Klooster'

herberg wordt dan publiekelijk verkocht en wordt omschreven als *seekere huijsinge en herberge cum annexis genaemt De Koning van Denemarken staende en geleege binnen deese stad in de Lange Heerestraat...neffens een groot wagenhuys gelegen over de voorn. huijsinge*. Het geheel wordt uiteindelijk verkocht voor vijftienhonderd zes en vijftig gulden.

De nieuwe eigenaar en gebruiker wordt notaris Johan Boon, gehuwd met Maria Vermeulen, die het geheel op 19-5-1759 verkopen aan gerechtsbode Johan Moll. Deze Jan Mol(1) is driemaal getrouwd geweest; hij tr.(1) Rhenen 5-5-1737 met Angeniet van Dolderen, tr.(2) Rhenen 30-4-1747 Gosewijna van ter Weij, j.d. van Zoelen wonende te Rhenen, overleden in 1751, en tr.(3) Rhenen 13-2-1757 Margaretha van Someren (Summeren), weduwe van Jan Vinck, geboren te Tiel, wonende aan de Grebbe.

Margrieta van Sum(m)eren overlijdt in 1794. Jan Moll is eigenaar en gebruiker in de periode 1759-1775; in de twee jaar daarna is de gebruiker Pieter Leliveld. Bij de verkoop in 1759 wordt de stalling tegenover De Koning van Denemarken beschreven als *'een groote plijsterschuur staende voor de gemelde huijsinge van ouds genaamd Het Klooster, met den Hoff gelegen annex voorz schuur met pompen, kribben, ruijffels en zes paardenbakken'*.

In de periode 1778-1793 is de weduwe van Jan Mol eigenaar en blijft de gebruiker Pieter Leliveld.

In 1784 wordt Sr. Pieter van Leliveld *casteyleyn in De Koning van Denemarken* genoemd. Deze is in 1798 kort eigenaar. Daarna wordt op 23-10-1804 Hendrik van Hees, gehuwd met Geertruij van Dorsten, eigenaar en gebruiker (uitbater).

19^e EEUW EN DAARNA

Hendrik van Hees en Geertruij van Dorsten transporteren het geheel op 23-10-1804 aan Geurt van Tuijl, die in Aalst was geboren en die op 17-1-1796 te Lienden trouwde met Aartje Vonk, die aan de Grebbe woonde.

In 1809 is Geurt van Tuijl 50 jaar († 1813), op nr. 12 herbergier en genoemd als zijnde gehuwd met Aartje Vonk. Bewoners zijn dan de 58-jarige Casper Jansen († 1814), gehuwd met Willemina van Laar en Zeger van Tuijl, gehuwd met Anna van Maare, en de moeder van Casper, Constantia Flinskes.

In 1812 vinden wij slechts Geurt van Tuijl op Heerenstraat 12.

Het jaar 1813 gaf een somber beeld van

Bartus van Altena (1861-1937), hier in de Heerenstraat (foto B. Ramspek 1911)

PERIODE VAN DOLDEREN

Het is 1830 en we hebben enige jaren moeten overslaan, maar we treffen dan een iets florissantere beeld aan in de herberg, op Heerenstraat A12. De herbergier is dan de van oorsprong bouwman zijnde Willem van Dolderen, weduwnaar van Aartje Vonk. Zij waren in 1814 getrouwd; Aartje was weduwe van Geurt van Thuijl en stierf in 1823. Willem heette eigenlijk Willem Jaspersen, de 'vader' heette Aalbert Jaspersen. Willem overleed in 1850 80 jr oud. Willem woonde in de herberg met zijn zoon Albertus, 2 dienstknechten en 2 dienstmaagden. Voorts was er een tijdelijke(?) inwoner: de 'stads Medisch Doctor' weduwnaar Gerard Everard van der Zandt met zijn dochter Elisabeth. Interessant is dat hij eerst (1813, met een 'middelmatige praktijk') een eind verderop in de Heerenstraat inwoonde, maar al snel (vóór 1842) een groot perceel (F272-275) aankocht op de oostelijke hoek van de Kloostersteeg en de Heerenstraat. Hij heeft er niet in gewoond. Het werd verkocht in 1837 aan Assen Moses van der Horst, koopman, die het weer doorverkocht aan de rentenier Jacobus Coenraads (Zwolle), waarna het in 1842 overging

de situatie. Voor nummer A12, De Koning van Denemarken, staat geadministreerd: Geurt van Thuijl, kroeghouder, tapper, een armoedig huisgezin. De zaken waren toen kennelijk niet optimaal, maar het was dan ook een rumoerige tijd.

naar J.C.A. van der Meer van Kuffeler, die er uiteindelijk de eerste sigarenfabriek in Rhenen stichtte: La Mercatura. We zijn Willem trouwens in 1819 reeds eerder als kastelein tegengekomen, en wel in 1814 als getuige in een proces. In 1840 is het beroep van Willem logementhouder. Zoon Aalbert (1818) is dan inmiddels getrouwd met Aaltje van Berkhorst uit Renswoude en zij hebben in 1836 een dochter Aartje gekregen. Ook wonen er nog een dienstknecht en een dienstmeid. Dokter Van der Zandt is vertrokken. In de jaren 1850 vindt een vernummering plaats van Heerenstraat 12 naar nr. 3 en is de weduwnaar Gerard van Altena de hoofdbewoner.

PERIODE VAN ALTENA

Gerard van Altena was geen eigenaar, dat was de minderjarige Aartje van Dolderen, die in de herberg woonde met Albertus van Altena. In 1855 trouwde Albertus van Altena (23 jr, zoon van Bartholomeus van Altena en Roelofje van Berkhorst, met Aartje van Dolderen (19 jr), dochter van Aalbert van Dolderen en Aaltje van Berkhorst. Albertus neemt het bedrijf over in 1871 en wordt er de kastelein tot zijn overlijden in 1892. Rond 1886 en 1892 hebben aanzienlijke verbouwingen plaatsgevonden, waardoor

de kadastrale belastbare waarde omhoogschoot van 90, via 325 naar 586 gulden. Toen is kennelijk de voorgevel zodanig gevormd,

Bartus van Altena ca. 1910 (fotocol. H.P. Deys)

zoals we deze van de prentbriefkaarten kennen. Aartje overlijdt in 1908 en haar zoon Bartholomeus (1861) en haar 36-jarige dochter Bernardina (1878) nemen het bedrijf over. Bartholomeus was hier de logementhouder. In die jaren was het hotel bekend om de notariële veilingen die

Opname vanaf de Cuneratoren voor 1940 en in 1940 met onder andere de verwoeste De Koning van Denemarken

er gehouden werden, zowel van vastgoed als van partijen eikenhakhout ten behoeve van de vele bakkers in de stad. Bartholomeus van Altena heeft tot midden jaren 1930 met zijn zuster Aartje in zijn horecabedrijf gestaan. Hij bleef ongehuwd en is in 1937 in Amersfoort overleden. Het bedrijf werd na enkele jaren overgenomen door Hendrik de Roder, die daarvoor het 'Café Juliana' aan de Heerenstraat (hoek Koningstraat) beheerde en later 'Café Centraal', een hotel aan de Heerenstraat met om de hoek een bioscoopzaal in de Kruisstraat.

PERIODE DE RODER

Hendrik de Roder, geboren Rhenen 31-1-1891, overleden Rhenen 8-8-1964 (zie later Genealogie De Roder) was sigarenfabrikant, later hotelier van de historische herberg De Koning van Denemarken.

Zoals hierboven reeds aan de orde kwam, was De Koning van Denemarken vroeger een zadelhofstad (zitplaats), waar de jaarlijks te innen tijsen (grondrentes) moesten worden gebracht.

Te Achterberg bestond vanouds een gerecht van 'Dijkers', een complex boerderijtjes gelegen aan de Dijk met een eigen gerecht, de 'markgenoten', terug te voeren op het gezamenlijk beheer van meentgronden, de weidegronden in Achterberg.

De mark van de Gebuurten van den Dijk ontstond in 1315 en werd opgeheven eind 1955. De vergaderingen van de 'Dijkers' vonden de laatste decennia elk jaar op Vastenavond in De Koning van Denemarken plaats.

Hendrik de Roder kocht aanvankelijk in 1930 het perceel waarin Hölzenspies zijn dassenfabriek had. Het perceel lag aan de Heerenstraat en de Kruisstraat. Het aan de Heerenstraat gelegen gedeelte van het perceel werd (bouwvergunning 1925) verbouwd tot Café Centraal en het fabrieksdeel aan de Kruisstraat werd verbouwd tot bioscoopzaal, maar deze zaal werd al gauw verbouwd tot winkelhuis. In 1932 werd een stukje van 16 m² aan de gemeente verkocht, waardoor de voorgevel iets naar binnen kon worden geplaatst, hetgeen in het gemeentelijk plan was opgenomen. De Heerenstraat moest breder worden en dit is ook gebeurd met enkele andere percelen aan de noordzijde van de Heerenstraat. Het gehele L-vormige pand werd in mei 1940 verwoest en de resten gingen na onteigening over naar de Gemeente.

Wat betreft de eigenaren van De Koning van Denemarken zien we tussen de perioden Bartholomeus van Altena en Hendrik de Roder enkele kortdurende fasen met verschillende eigenaren en het geeft de indruk dat er in die periode sprake is geweest van speculatieve aankopen. Het is niet mo-

gelijk hier een sluitende reeks van hotelhouders te beschrijven, slechts de eigenaren zijn via het kadaster op te sporen. Vanaf 1930 zijn dat Jacobus Johan en Wilhelm Jacob Storm uit Rotterdam, in 1931 Cornelis Hoiting (hotelhouder), via een veiling in 1933 is eigenaar geweest Dirk Wijnand van Voorthuisen (hotelhouder, een bekende horecaman die ook de stationsrestaurant van de tram (NBM) beheerde), in 1938 Aart Udo cs. (koffiehuishouder) en nog in 1938 Hendrik Gerrit Hendrikszoon van Schuppen (fabrikant en koopman, Renkum). Wat de bedoeling van deze personen is geweest en wie als uitbaters hebben gefungeerd is niet uit archieven op te maken. In elk geval heeft Hendrik de Roder, koffiehuishouder, in 1939 als laatste het beroemde hotel overgenomen. Hij heeft er niet lang van genoten, want in mei 1940 werd

De familiewapens De Rothe volgens Rietstap, voorkomend te Houten, De Rhotert volgens A.P. de Kleuver en Rothert, volgens Deutsches Geschlechterbuch, later de families De Rhoter, Rooder of Roder te Rhenen

alles door onze oosterburen in puin geschoten.

In 1937 was het noordwestelijk deel van De Koning van Denemarken afgebroken om plaats te maken voor een schietbaan. De vergunning voor deze overdekte schietbaan was in 1937 aangevraagd door T.A. en J. Deen, voorzitter en waarnemend secretaris der Burgerwacht afd. Rhenen. Op de kadastrale veldtekening ervan staat 'namens de Schietvereniging Rhenen'. Zowel schietbaan als het hotel gingen in mei 1940 geheel teloor.

Na de capitulatie, in de periode van de Wederopbouw, moest De Roder een nieuw bedrijf stichten en hij kreeg een perceel toegewezen op de hoek van de Kruisstraat en de (nieuwe) Fred. v.d. Paltshof. Hij wilde hier niet aan, hij vond het te groot en te modern worden. Op die plaats is toen het hotel van Hendrik Laheij, 'Het Wapen van Hardenbroek' gekomen. De Roder bleef liever in zijn noodgebouw. Het is niet geheel duidelijk hoe de bouw van de nieuwe Koning van Denemarken is verlopen. In 1948 heeft A.A. van Ommen een 'café met woonruimte en woning' ontworpen, terwijl De Roder eind 1948 slechts vergunning kreeg voor 'een kleine woning, die grenst aan het

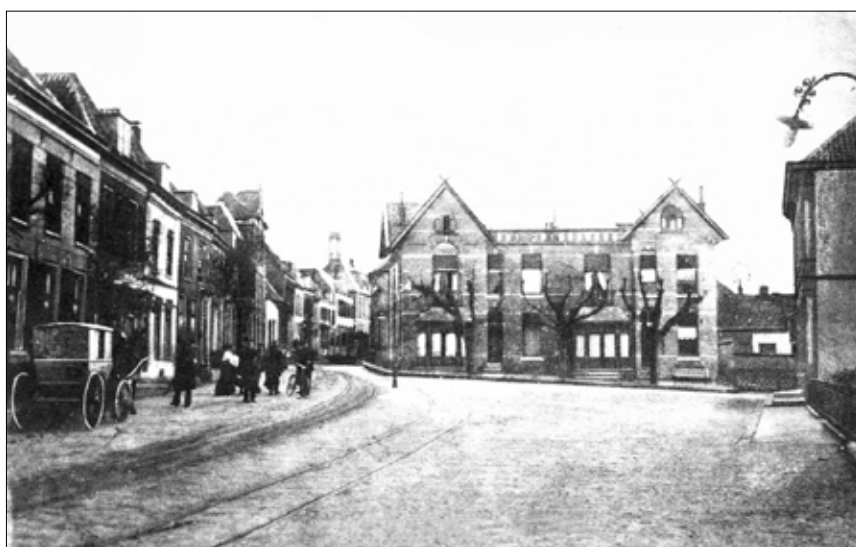

Het Hof met links 'het Klooster', achter de bomen De Koning van Denemarken, 1905 (fotocol. H.P. Deys)

later te herbouwen café met woonhuis'. Toen was hiervoor nog Rijksgoedkeuring vereist. Toch zien we bij het Kadaster pas in december 1949 op het beoogde terrein onderaan het Kon. Elisabethplantsoen tegelijk de woning, met oostelijk ertegenaan het L-vormig restaurant verschijnen. Eind 1954 kreeg De Roder, op dezelfde bestektekening als die van 1948, vergunning voor 'het verbouwen van een zaal', de verlenging van de achterzaal. Het Kadaster geeft pas in 1964 aan dat er een uitbreiding heeft plaatsgevonden. Het is in typische Delftse Schoolstijl gebouwd. Daarna hebben nog verschillende verbouwingen en uitbreidingen plaatsgevonden.

Na Hendrik de Roder heeft Leonardus Niemandsvdriet er van 1964 tot 1967 gewerkt. Hij werd in juli 1967 opgevolgd door Arris van Soest uit Zeist. In 1994 werd het bedrijf gekocht door de familie Storm en in maart 1995 opende Erwin

Het Hof omstreeks 1908 (fotocol. H.P. Deys)

Storm zijn horecabedrijf. Mede dankzij het ruime terras en een ruime zaal achterin is het weer een levendige onderneming geworden.

LARENSE SCHILDERS

Het hotel was ook bekend bij een groep Larense schilders zoals Ferdinand Hart Nibbrig, die een prachtig schilderij van de Rhenense veerpont met bekende Rhenense personen schilderde (Achter Berg en Rijn 690). Voorts noemen wij Co Breman, Hendrik Jan Wolter en David Schulman, die er in 1910 trouwde met de Rhenense Marie le Cavalier. De schilder Willem Bastiaan Tholen verbleef zelfs langere tijd in het hotel, want hij had een zieke vrouw die verpleegd werd in het ziekenhuis in Arnhem. Zo

kon hij gemakkelijk met de tram naar Arnhem heen en weer reizen. Bekend is dat de groep kunstenaars zich in de sociëteit vermaakte met enkele gezeten burgers van de stad door het spelen van een schimmenspel (ABR 720), waarbij uit karton gesneden poppen als wajangpoppen op een scherm werden geprojecteerd. Onder deze poppen was er ook een die Bartho van Altena voorstelde, maar deze deed iets te neerbuigend tegenover twee niet nader geïdentificeerde gasten. Toen hij in deze karikatuur zichzelf herkende, was hij zó boos dat hij die avond subiet de tent sloot.

DE STALHOUDERIJ

De Commanderij van de Ridderlijke Duitse Orde aan de Hof is in 1636 door Koningin Elisabeth, de weduwe van de Winterkoning Frederik V van de Palts, voor f 2000,= aangekocht. In 1681 is het doorverkocht aan 'de prins van Oranje', waarna het rond 1741 in handen van de toenmalige eigenaar van De Koning van Denemarken is gekomen. De daar dan staande stal is omstreeks 1880 afgebroken, waarna er ten behoeve van de herberg aan de overzijde een koetshuis met stallen voor in de plaats is gekomen. Deze stalhouderij, dus tegenover De Koning van Denemarken, werd in 1882 gebouwd door Albertus van Altena op grond die reeds in zijn bezit was. De schuur F268 werd afgebroken en op het resterende terrein F267 kwam het kolossale gebouw tot stand. Het gebouw werd in de volksmond vroeger ook wel 'Het Klooster' genoemd en heeft vele doelen gediend. Aanvankelijk in gebruik als stalhouderij, met koetsjes en paarden, is de verdieping

bekend geworden als 'de zaal van Altena'. In die zaal werden veel activiteiten gehouden, zoals dansavonden en andere feesten, revues, toneelvoorstellingen etc. Het is later aangekocht door G.J.H. de Rhoter, die garage Van der Horst had overgenomen en zich óók in de stalhouderij vestigde. Dit gebouw is in 1942 voor G.J.H. de Rhoter vervangen door het huidige complex. De stalhouderij is na de oorlog voortgezet door J.C. van Daalen, die na de oorlog in het kader van de Wederopbouw aan de Kuilwee een nieuwe stalhouderij kreeg.

Toen er een reguliere treinverbinding van de Nederlandsche Rhijnspoorweg Mij was gekomen tussen Utrecht en Arnhem, werd voor Rhenen op 2 mei 1876 een vergunning afgegeven voor het onderhouden van een zogenaamde omnibusdienst van Rhenen, via Elst, naar het spoorwegstation aan De Klomp in Veenendaal. Hiermee werd ook post meegenomen.

Een omnibus was een rijtuig voorzien van 8 zitplaatsen, zonder conducteur, bespannen met 1 of meer paarden.

Met betrekking tot deze omnibusdienst werd aan A. van Altena te Rhenen een concessie verleend en tevens een gemeentelijke subsidie groot f 400. Deze omnibusdienst heeft lang bestaan, maar had geen functie meer toen de spoorwegverbinding Amersfoort-Kesteren gereed was gekomen, zoals blijkt uit het volgende bericht uit de Amerongsche Courant:

"Reenen, 22 Februari 1886

De omnibusdienst van hier over Veenendaal naar het station der Nederlandsche Rhijnspoorweg Mij zal den 1 Maart gestaakt worden en wel door het in exploitatie komen der spoorweglijn Amersfoort-Kesteren. De onderneming werd den 17 Mei 1867 door den tegenwoordige ondernemers de Heeren Altena en Baars in het leven geroepen en steeds even uitmuntend geëxploiteerd"

Er is niet veel bekend over hoe deze omnibus, ook wel *glazen wagen* genoemd, er uit heeft gezien. Wel bestaat er nog een foto van een soortgelijk voertuig dat in de buurt van Renswoude heeft gelopen.

Een dergelijk voertuig, met achterdeur, is te zien op een schilderij van E. Stark, vervaardigd einde 19^e eeuw; de erop afgebeelde wagen rijdt hier de Westpoort van Rhenen binnen.

HOTEL HET WAPEN VAN HARDENBROEK

In het kader van de Wederopbouw was er ten behoeve van Hendrik de Roder aan de zuidzijde van de Fred. van de Paltshof een nieuw horecabedrijf als vervanger van het verbrande 'De Koning van Denemarken' ontworpen. Door architect ir. A.M. de Rouville de Meux werd een plan gepresenteerd, maar De Roder vond, zoals we eerder lazen, het nieuwe plan voor hem te groot en te modern en zag ervan af. Hij bleef liever zitten in zijn noodgebouw, bijna tegenover de Veerweg. Het plan aan de Fred. v.d. Paltshof werd doorgezet, nu met een nieuwe eigenaar Hendrik Laheij, die zetbaas was geweest in het hotel onderaan de Greb en al lang een eigen hotel had willen hebben. Hij koos voor de nieuwe naam 'Het

Garage De Rhoter, gevestigd in het zogenaamde Klooster, voorheen behorend bij De Koning van Denemarken (fotocol. H.P. Deys)

Garage De Rhoter na de Wederopbouw (fotocol. H.P. Deys)

De latere locatie van garage De Rhoter aan de Herenstraat, in het pand van Van der Horst, nu Scapino (fotocol. H.P. Deys)

De Koning van Denemarken in de jaren vijftig

Wapen van Hardenbroek, uit respect voor de toenmalige burgemeester G.C. d'Aumale baron van Hardenbroek. Laheij heeft het hotel geëxploiteerd van 1943 tot 1958, waarna het werd verkocht aan C.A.F.M. van Erp. Na een aantal jaren werd het pand verkocht aan Albert Heijn. Tegenwoordig is hier een filiaal van 'Bruna' gevestigd.

Hieronder volgt een overzichtstabel met eigenaren en bewoners van de De Koning van Denemarken, gevolgd door een genealogie van de Rhenense familie De Rhoter/Rooder/Roder met stamreeksen, uitkomend bij de latere uitbater van De Koning van Denemarken Hendrik de Roder, garagehouders De Rhoter en bankdirecteur Philip de Rooder.

GENEALOGIE VAN HET RHENENSE GESLACHT ROTHERT

Met de rubriek *Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners* willen we naast de geschiedenis van markante huizen tevens genealogische informatie over eigenaren en bewoners voor het voetlicht brengen.

Dit keer betreft het de uit Duitsland afkomstige Rhenense familie **Rother**, ook wel gespeld als De Rhoter, De Rooder of De Roder. Reeds in de zestiende eeuw is het geslacht **Rother** uit Osnabrück naar de Evangelische Lutherse Kirche overgegaan en sindsdien hebben leden daarvan belangrijke functies en ambten zowel op wereldlijk als op kerkelijk terrein, in Duitsland bekleed. Het voert echter te ver om hier nader op in te gaan, hoe interessant ook.

Rond 1770 bevond zich te Rhenen ene **Gerhard Rudolf Rother** als ordinaar ingenieur, sous-luitenant van de vesting Rhenen. Het aantal buitenlandse militairen te Rhenen was groot en velen zijn er blijven wonen na het ontslag van de 'Uytlandische' militairen in 1770. Gerhard Rudolf Rother was aanvankelijk tabaksplanter en later herbergier-stalhouder. Van hem stammen alle Rhenense geslachten af

met de namen De Rhoter, De Rooder en De Roder.

Deze opmerkelijke verschrijvingen hadden in de registers van de Burgerlijke Stand plaats in de 19^e eeuw.

Toch leefde bij de nakomelingen van de Rhenense stamvader het besef dat hun familienaam onjuist geschreven werd, daar de meesten akten ondertekenden met 'De Rhoter', hetgeen het meest lijkt op de oorspronkelijke naam.

In de 60-er jaren van de vorige eeuw stelde de Veenendaalse genealoog en heraldicus Adriaan P. de Kleuver een *Genealogie van het geslacht Rother* op, waarbij tevens een familiewapen werd gepresenteerd. De Kleuver deed veel onderzoek op heraldisch gebied in opdracht

van families te Rhenen en Veenendaal. In geval hij geen familiewapen kon vinden ontwierp hij, tegen betaling uiteraard, familiewapens. Het familiewapen van het geslacht Rother dat hij bij de genealogie plaatste, lijkt veel op dat van de familie **Rothe**, dat beschreven staat in *Armorial Général* van Rietstap en dat voorkomt boven een poortje in Houten.

De Kleuver heeft dit wapen dus niet klakkeloos overgenomen, maar heeft daar een 'eigen draai' aan gegeven. Sindsdien is er door leden van de familie aanvullend genealogisch onderzoek gedaan en is in Duitsland het juiste familiewapen Rother, een springende rode vos, gevonden.

Hieronder volgen de stamreeksen van de drie takken van de familie die te Rhenen voorkomen en die een relatie hebben met de geschiedenis van herberg De Koning van Denemarken en de bijbehorende stalhouderij 'Het Klooster' die hier tegenover stond.

DE RHOTER-DE ROODER-DE Roder

I. Jürgen Friedrich Rotert, geboren in 1688 te Heimke in Pruisen, overleden 3 januari 1732 te Bramsche onder Hannover, zoon van **Johannes Rotert** en **Catharina Jacobs**; hij trouwde in 1721 te Bramsche met **Anna Margaretha Richter (Richtering)**. Uit dit huwelijk 2 kinderen bekend.

II. Hermann Henrich Rother (Rotert), geboren Bramsche 8 maart 1722, overleden Osnabrück 2 februari 1799. Hij trouwde te Osnabrück 2 juli 1746 met **Maria Elisabeth Rodemeister**, geboren te Holzhausen bij Lübbecke in Westfalen 23 juli 1720, overleden Osnabrück 14 februari 1758, dochter van **Adolf Hermann Rodemeister**. Hij was onder andere tabakshandelaar en landbouwer. Hij trouwde voor de tweede maal op 12 juli 1758 te Osnabrück met **Maria Christine Buck**. Uit het eerste huwelijk zijn 4 kinderen

De Dansclub gaf uitvoeringen in 'de zaal van Altena' omstreeks 1938 (fotocol. H.P. Deys)

bekend, waaronder III die volgt. Uit het tweede huwelijk werden nog eens 7 kinderen geboren.

III. Gerhard Rudolph Rother, geb. Osnabrück 1 juni 1755, begraven te Rhenen in de Cunerakerk 14 december 1797 als **Gerad Roode**. Op de afvoeringslijst van 'Uytlandische Militairen' (1777) komt hij voor als **Gerad Rother** van het garnizoen Rhenen. Hij woonde ten tijde van zijn huwelijk te Rhenen, was aanvankelijk werkzaam als tabaksplanter en later als herbergier en stalhouder van een herberg nabij de Westpoort te Rhenen. Hij komt voor op de burgerinschrijvingen te Rhenen. Gehuwd te Rhenen in de Cunerakerk op 8 oktober 1778 met **Neeltje Cornelissen van Dijk**, jongedochter geboren te Achterberg en gedoopt te Rhenen in de Cunerakerk 28 november 1751, overleden te Rhenen 10 mei 1846. Haar overlijdensakte vermeldt haar leeftijd foutief

Persoonsbewijs van Philippus de Rooder, afgegeven te Veenendaal in 1941 (familiearchief De Rooder)

als zijnde 85 jaar en alleen als weduwe van **Jan van Ommeren**, dochter van **Cornelis Dirkse** (of, zoals haar overlijdensakte vermeldt, van **Dirk Cornelissen**) en **Ariaantje Aalberts**.

Zij hertrouwde als weduwe van **Gerrit Rother** te Rhenen in de Cunerakerk 24 november 1802 met **Jan van Ommeren**, die geboren werd in de Marschpolder in het kerspel van Rhenen onder Lienden en gedoopt in de Nederduytsche Hervormde kerk te Lienden 18 januari 1761 en die zoon was van **Jan van Ommeren** en **Stijntje Hasselman**. Zij woonde 1837 te Rhenen en was toen van beroep spinster, zoals blijkt uit de overlijdensakte van haar dochter Jaantje. De huwelijksinschrijving van haar en Jan van Ommeren in het Trouwboek van de Cunerakerk te Rhenen, noemt haar nadrukkelijk **Neeltje Cornelisse van Dijk**. De huwelijksinschrijving in hetzelfde Trouwboek luidt als volgt:

‘Ondertrowd den 9 Ober 1778: **Gerrit Rothe** Jongman geboortig van Osnabruggen woont te Rhenen en **Neeltje Cornelissen**, geboortig te Agterberg en woont te Rhenen. In de marge staat: ‘Getrowt den 8 Ober 1778’.

Uit dit huwelijk 5 kinderen bekend.

VI. Gerrit de Roder, geboren te Rhenen en gedoopt in de Cunerakerk aldaar 11 februari 1798, overlijden niet gevonden; het is niet uitgesloten dat hij door verdrinking in de Rijn om het leven is gekomen en zijn stoffelijk overschot nimmer is gevonden. Hij was posthume zoon van III. In zijn doopschrijving is de vader vermeld als De Roode. Om de verwarring nog groter te maken, die rond de naam Rother te Rhenen ontstond, werden in de geboorteregisters aldaar zijn kinderen met geheel verschillende namen ingeschreven en wel als **DE RHOTER**, die het dichtst komt bij de oorspronkelijke naam, als **DE ROODER** en twee maal als **DE RODER**. Deze namen zijn te Rhenen alle in gebruik gebleven, zodat van dit geslacht drie verschillende schrijfwijzen van de naam bestaan. Gerrit de Roder diende bij huwelijk als flanker in de Eerste Kompagnie van het Eerste Batillon der Vijfde Afdeling Nationale Infanterie. Later volgde hij zijn moeder op als herbergier en nog weer later was hij tabaksplanter en tenslotte rijksveldwachter. Hij huwde te Rhenen op 14 november 1821 **Hendrika van Ommeren**, geboren te Lienden 27 december 1794 en gedoopt in de Nederduytsche Hervormde kerk aldaar 1 februari 1795, overleden te Rhenen 3 december 1872, dochter van **Gijsbert van Ommeren** en van **Hendrika van Beek**. Haar moeder overleed bij haar geboorte in het kraambed. Uit dit huwelijk zijn 8 kinderen bekend.

We vervolgen met drie takken van deze familie uitkomend bij: A. **Hendrik de Roder**, uitbater van De Koning van

Een tableau vivant uitbeeldend 'Het Dubbel Mannenkwartet' van de oratoriumvereniging Euphonia, opgevoerd in de bovensaal van De Koning van Denemarken in 1933. De deelnemers zijn: op de voorgrond, v.l.n.r., onbekend, Truus Vervat, Riek Vervat, Corrie van Hees. Daarachter v.l.n.r., op de trap Sientje van Dolderen, Gijsje de Kroon, Suus Esbra, Berta de Kroon.

Denemarken, B. **Hendrikus de Rhoter**, garagehouder, en C. **Philippus de Rooder**, bankdirecteur.

TAK A

V. **Adrianus de Roder**, geboren te Rhenen 26 september 1830, overleden te Rhenen 20 januari 1884. Gehuwd te Rhenen 19 juli 1851 met **Johanna van Dijk**, geboren te Amerongen 25 augustus 1828, overleden te Rhenen 8 maart 1915, dochter van **Jan Coenraad van Dijk**, sloopstimmerman, en van **Johanna Catharina Otten**. Haar ouders woonden 1851 te Hardinxveld. Uit dit huwelijk zijn 9 kinderen bekend.

VI. **Jan Hendrik de Roder**, geboren te Rhenen 9 maart 1864, overleden te Amersfoort 25 maart 1947. Hij was sigarenmaker, gehuwd te Rhenen 15 oktober 1884 met **Maria van Ewijk**, geboren te Lienden 21 december 1862, overleden te Rhenen 22 maart 1920, dochter van **Antonie van Ewijk** en **Dirkje van Meerten**. Uit dit huwelijk 13 kinderen bekend.

VII. **Hendrik de Roder**, geboren te Rhenen 31 januari 1891, overleden te Rhenen 8 augustus 1964. Hij was sigarenfabrikant en later hotelier van de historische herberg 'De Koning van Denemarken' te Rhenen. Hij trouwde te Rhenen 27 oktober 1920 met **Cornelia Christina Johanna Geertruida van Noort**, geboren te Rhenen 19 juli 1897, overleden Rhenen 20 oktober 1984, dochter van **Hendrik Pieter van Noort** en **Filippina Gerardina van Meteren**. Uit dit huwelijk zijn 2 kinderen bekend.

TAK B

V. **Gerrit de Rhoter**, geboren te Rhenen 10 januari 1820 en bij opgevolgd huwelijk 14 november 1821 geëcht en erkend, overleden te Rhenen 29 oktober 1888. Hij was tuinman en trouwde te Rhenen 16 december 1843 met **Johanna Philippina Faber**, geboren te Dodewaard 20 april 1819, overleden te Rhenen 3 juni 1867, dochter van **Lambertus Hermanus Faber**, binnenvaartschipper te Dodewaard, en **Gerritje Schuiling**.

Wegens afwezigheid van de vader werd aangifte van haar geboorte gedaan door haar peetooms Johan Georg Faber en Philippus Fredericus Faber, welke laatste vroedmeester te Dodewaard was. Uit dit huwelijk zijn 10 kinderen bekend.

VI. **Gijsbertus Jan Hendrik de Rhoter**, geboren te Rhenen 29 juni 1849, overleden te Rhenen 10 augustus 1936. Hij had een schildersbedrijf annex verhandel. Gehuwd te Lienden 27 februari 1874 met **Gerritje van Meerten**, geboren te Lienden 1 oktober 1852, overleden in het Stads- en Academisch Ziekenhuis te Utrecht 14 september 1926, dochter van **Herbert van Meerten** en **Gerritje van Meerten**. Uit dit huwelijk zijn 11 kinderen bekend.

VII. **Hendrikus de Rhoter**, geboren te Rhenen 2 januari 1881, overleden te Rhenen 8 juli 1960. Hij was huisschilder en winkelier/drogist vóór 1940; hij was tevens vele jaren één der commandanten van het Vrijwillige Brandweercorps te Rhenen. Gehuwd te Rhenen 24 januari 1912 met **Geertruida van Waveren**, geboren te Rhenen 24 juni 1880, overleden te Rhenen 8 november 1959, dochter van **Ernst van Waveren**, koperslager te Rhenen, en **Jannetje Gijsberta Bouman**. Uit dit huwelijk zijn 3 kinderen bekend.

VIII. **Gijsbertus Jan Hendrik de Rhoter**, geboren te Rhenen 10 november 1912, overleden te Rhenen 4 juli 1946. Hij was garagehouder. Gehuwd te Rhenen 26 april 1934 met **Maria Geertruida van der Vliet**, geboren te Rhenen 10 oktober 1913, dochter van **Simon van der Vliet** en **Hendrika Johanna van Laar**. Zij hertrouwde. Uit dit huwelijk 2 kinderen bekend.

XI. **Hendrikus de Rhoter**, geboren te Rhenen 27 september 1936. Hij was eveneens garagehouder. Hij trouwde te Ede 13 december 1963 met **Hendrikje Janny Lagerweij**, geboren Ede 19 februari 1938, overleden Rhenen 12-7-1995, dochter van **Nicolaas Lagerweij** en **Frederica Roseboom**. Uit dit huwelijk 2 kinderen bekend.

TAK C

V. **Geurt de Rooder**, geboren te Rhenen 15 januari 1824, overleden te Rhenen 13 april 1905. Hij was huisknecht bij de familie Sandbrink. Gehuwd te Rhenen 6 januari 1855 met **Arnolda Dirkse**, geboren te Dodewaard 12 februari 1822,

overleden te Rhenen 14 januari 1896, dochter van **Everd Dirkse** en van **Adriana Vink**. Uit dit huwelijk 4 kinderen.

VI. Gerrit de Rooder, geboren te Rhenen 13 april 1855, overleden te Rhenen 30 april 1938. Hij was sigarenmaker. Gehuwd te Rhenen 1 mei 1878 met **Margrieta Johanna Baars**, geboren te Rhenen 6 december 1854, overleden te Rhenen 17 juli 1927, dochter van **Jan Adrianus Baars** en **Gijsberta van Laar**. Uit dit huwelijk 12 kinderen.

VII. Arnoldus de Rooder, geboren te Rhenen 3 januari 1882, overleden 4 juli 1968, begraven te Rhenen.. Hij was sigarenmaker en woonde na zijn pensioen te Veenendaal. Gehuwd te Rhenen 8 december 1909 met **Antonia Cornelia Lammers**, geboren te Rhenen 7 mei 1882, dochter van **Johannes Philippus Lammers** en **Hendrikje Jacoba van de Waal**. Uit dit huwelijk 2 kinderen.

VIII. Philippus de Rooder, geboren te Rhenen 23 januari 1912, overleden 10 juni 1994, gehuwd te Rhenen 4 december 1941 met **Hendrina Everdina van Hees**, geboren te Rhenen 23 september 1913, dochter van **Jan van Hees** en **Geurtje Adriana van Kalkeren**. Uit dit huwelijk 2 kinderen.

Philippus de Rooder was op 15 mei 1930 als jongste bediende begonnen bij de Rotterdamsche Bank Vereniging in Rhenen en werd in 1934 overgeplaatst naar de Rotterdamse Bank in Nijmegen. Na zijn huwelijk in 1941 vertrok hij met zijn vrouw naar Nijmegen om daar te gaan wonen.

Tijdens de oorlog was Philippus de Rooder lid van de Lucht Beschermings Dienst in Nijmegen. Dit gaf hem legitimatie om na spertijd op straat te zijn en zo inlichtingen voor de ondergrondse te vergaren. Als dank voor aan de Nijmeegse gemeenschap bewezen diensten ontving hij na de oorlog van de burgemeester een oorkonde. Per 1 maart 1955 werd hij overgeplaatst naar de Rotterdamse Bank in Culemborg en was daar vanaf 27 oktober werkzaam als directeur. Hij bekleedde daarnaast te Culemborg vele bestuursfuncties. Zo werd hij in 1958 beëdigd tot Protector van het Elisabeth Weeshuis in Culemborg, waarbij hij verantwoordelijk werd voor het beleid van deze 300 jaar oude stichting en de zorg van de wezen.

In 1960 kreeg hij de directie van de bank in Rhenen aangeboden. Zo was hij vanaf 27 oktober tot zijn pensionering in 1977 bij de bank in Rhenen, waar hij ooit begonnen was. De bank heette toen Amro Bank. Ook zijn twee zonen, waaronder medeauteur van dit artikel Arnold de Rooder, werkten in managementposities in het bankwezen.

De andere zoon Jan Gerrit de Rooder heeft na het overlijden van zijn ouders het huis waar ze woonden, Utrechtsestraatweg 66, overgenomen en woont daar nog.

Zeker vermeldenswaard is dat Ph. de Rooder ook te Rhenen de nodige nevenfuncties bekleedde. Zo had hij een belangrijk aandeel in de bouw van het bejaardencentrum De Tollekamp door zitting te nemen in de bouwcommissie, die de plan-

nen ging voorbereiden voor de totstandkoming van een waardig onderdak voor de ouderen in Rhenen. Het nieuwe bejaardencentrum kwam in oktober 1966 gereed. Een knap staaltje van de bouwers was dat, na de sloop van het oude gebouw, het nieuwe centrum reeds een jaar daarna in gebruik kon worden genomen. Ten tijde van de oplevering was Ph. de Rooder secretaris-penningmeester van de Stichting Hervormd Bejaardencentrum De Tollekamp.

De Rotterdamsche Bank te Rhenen, een fraai gebouw volgens de Amsterdamse School-stijl, was bij de beschietingen in de meidagen van 1940 geheel verloren gegaan. Er werd in 1941 ter plekke aan de Herenstraat een nieuw bankgebouw gebouwd.

Later verhuisde de bank, toen ABN AMRO Bank geheten naar een iets westelijker gelegen locatie aan de Herenstraat.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

De geraadpleegde bronnen zijn grotendeels dezelfde als vermeld bij vorige artikelen in de rubriek 'Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners', verschenen in Oud Rhenen in de periode 2012-2017.

Belangrijke bronnen met informatie over eigenaars en bewoners van de huizen vormen ook dit keer weer vooral de transporten voor het gerecht van Rhenen, notariële archieven, Doop- Trouw- en Begraafboeken Rhenen en Bevolkings- en Burgerlijke Stand-registers van Rhenen vanaf 1812-1920. Deze bronnen kunnen alle worden geraadpleegd in het Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht (RHCZOU), Archieftoegangen No.'s 63, 66 en 152.

Overige geraadpleegde bronnen zijn o.a.:

W. van Iterson, *De Stad Rhenen* (Assen 1960).

A.P. de Kleuver, *Genealogie van het geslacht Rothert – Oorspronkelijk te Osnabrück, later te Rhenen als De Rhoter, De Rooder en de Roder* (Gemeente Archief Veenendaal).

A.J. de Jong, *Familiewapens in Zuidoost Utrecht* (Voorthuizen 2015; zie pagina 115 voor het familiewapen Rothe te Houten).

Deutsches Geschlechterbuch, Band 108 (1940) (Westfälisches Geschlechterbuch Band 1), p.347-360 en p.605-615; hierin uitgebreide informatie over de oorsprong van de Duitse familie Rothert, met familiewapen.

Dossier met gegevens over de familie De Rooder, aangereikt door A.Ph. de Rooder te Driebergen. Hierin tevens veel gegevens over prominente leden van de familie Rothert in Duitsland. Nadere informatie hierover kan ingewonnen worden bij A.Ph. de Rooder.

Culemborgsche Courant, 99ste Jaargang, 19 september 1958, over benoeming van Ph. De Rooder tot Protector Elisabeth Weeshuis te Culemborg.

Utrechts Nieuwsblad, 9 maart 1966, over de bouw van Bejaardencentrum De Tollekamp.

Krant De Vallei, 51ste Jaargang, 28 januari 1977 en Rhenense- Betuwse Courant, 3 februari 1977, over carrière en pensionering van de Rhenense bankdirecteur Ph. De Rooder.

H.P. Deys, *Achter Bergen Rijn – Over boeren, burgers en buitenlui in Rhenen* (Rhenen 1981); zie p. 234 voor silhouetten van bekende Rhenenaren. H.P. Deys, eigen fotocollectie Rhenen en databases met betrekking tot Bevolkingsregister, Burgerlijke stand, Kadastrale gegevens (leggers en hulpkaarten), Bouwvergunningen en Hinderwetvergunningen, etc. De afkorting ABR720 duidt op de desbetreffende afbeelding in dit boek.

A.J. de Jong en H.P. Rozema, *De Posthistorie van Rhenen Elst en Veenendaal, Historische Heuvelrug-Reeks No. 2, Voorthuizen Rhenen*, 1989, p. 76 en 77.

TABEL MET LIJST VAN EIGENAREN EN BEWONERS VAN DE KONING VAN DENEMARKEN NA 1800

Periode	Kadaster	Eigenaar	Adres	Bewoner	beroep	bijzonderheden
1801	-	Wed. Jan Mol	Koning van Denemarken	Pieter Leliveld Geurt van Tuijl	-	De herberg De Koning van Denemarken
1805	-	-	-	Geurt van Tuijl	-	-
1809				Geurt van Tuijl g/m Aartje Vonk		
1812			Heerenstraat 12	Geurt van Tuijl		
1813				Aalbert van Dolderen	landbouwer	
1830	F276	Thuijl	Koning van Denemarken	Geurt van Thuijl Pieter Lelieveld	croeghouder, tapper	'een armoedig huisgezin'
1840	F276	Willem van Dolderen wedn.	Heerenstraat 12	W. van Dolderen wedn. Aalbert van Dolderen g/m Aaltje Berkhorst	landbouwer > herbergier, logementhouder	
1850	F276	Aaltje van Berkhorst wed. van Albert van Dolderen 1852> Aartje van Dolderen	Heerenstraat 12 -> 3	Albertus van Altena trouwt 1855 met Aartje van Dolderen	kastelein	Aartje is in 1852 nog minderjarig, trouwt 1855
1862	F276	Aaltje van Berkhorst wed. van Albert van Dolderen	Heerenstraat A 3	Albertus van Altena g/m Aartje van Dolderen Zoon Bartholomeus	logementhouder	De stalling a/d overkant komt erbij
1890	F276	Albertus van Altena	Heerenstraat A 3 > A 33	Albertus van Altena g/m Aartje van Dolderen Zoon Bartholomeus	logementhouder	
1908	F747 + F1104	Van Altena Bernardina C.A. en Bartholomeus	-	Bartholomeus	logementhouder	
1929	F747 + F1104	J.J. en W.J. Storm	-	-	-	
1931	F747 + F1104	Cornelis Jan Hoiting	-	-	Hoiting is hotelhouder	In 1933 veiling
1933	F747 + F1157	Dirk Wijnand v. Voorthuijsen	Heerenstraat 33	-	hotelhouder	In 1937 is er een overdekte schietbaan aangebouwd
1938	F1162	Aart Udo; wed. Geertruida Udo-Stam	F. v.d. Paltshof 7	-	Aart was koffiehuishouder	
1938	F1162	Hendrik G.H. van Schuppen	-	-	fabrikant, koopman	
1939 1940	F1162 verwoest	Hendrik de Roder onteigend (Rhenen)	-	-	koffiehuishouder	In mei 1940 verwoest

Aanvulling op artikel over het huis van apotheker Post

Henk P. Deys en Ad J. de Jong

In het laatste januarinumnummer van Oud Rhenen publiceerden we over de bewoningsgeschiedenis van een huis aan de Heerenstraat in de buurt van de Bergpoort, waar zich later apotheker Jan Jacob Post (1847-1932) vestigde. Bij het artikel werd een oude foto uit circa 1890 geplaatst, waarbij genoemde apotheker Post in de deuropening staat. Ook staat het huis ernaast met het gezin van Otto Meijer op deze foto afgebeeld. Dit huis was gebouwd op een plek waar vroeger de stal stond van het voornamen huis dat er westelijk naast stond. Over de geschiedenis van dit huis is gepubliceerd in het mei-nummer van Oud Rhenen uit 2012.

Onlangs werd in de fotocollectie van Museum Het Rondeel een nog oudere foto van de panden rondom de Bontekoestraat gevonden, waarop nog een gedeelte van de stal ernaast te zien is. Het huis van Otto Meijer was er toen nog niet. We menen er goed aan te doen ook deze foto alsnog in Oud Rhenen te publiceren.

We begonnen met de bewoningsgeschiedenis van het huis waarin later de apotheker woonde, in de 17^e eeuw, echter de geschiedenis blijkt nog verder terug te voeren tot in de Middeleeuwen.

Dr. A.A.B. van Bommel uit Wijk bij Duurstede is voornemens om in het komende kwartaalblad Kasteel en Buitenplaats van de Nederlandse Kastelen Stichting te komen met een publicatie getiteld: Licht op stenen kamers in Nederland.

Bij het inwinnen van informatie bij collega-onderzoekers werd hij geattendeerd op de vermelding van een 'kamer' horend bij een huis in de Rhenense binnenstad, anno 1469. Dit blijkt een huis te zijn, dat in de Middeleeuwen stond op de plaats waar later het huis van apotheker Post zou komen.

De huizen rondom de Bontekoestraat. De foto is waarschijnlijk van vóór 1876, want de man in de deuropening is niet apotheker Post.

STENEN KAMER

Zonder al te diep op de materie in te gaan, is het misschien goed om even kort het begrip 'stenen kamer' toe te lichten. In de Middeleeuwen komen we in Nederland een soort kleine woontorens tegen; ze bestonden meestal uit een kelder, half boven de grond, met daarboven een kamer en een zolder. Deze 'kamers' hadden meestal dikke muren en er werden bij boerderijen vaak huizen en schuren tegenaan gebouwd. Een goed voorbeeld van een dergelijke stenen kamer op Rhenens grondgebied is de nu tot fraai woonhuis verbouwde boerderij Stuivenes in Achterberg. Deze stenen kamers konden gebruikt worden voor veilige opslag van zaaigoed (er was dan sprake van een 'versterkte' boerderij), maar ze konden ook uitgroeien tot kleine kasteeltjes, zoals bij bijvoorbeeld Prattenburg, Heimerstein, Remmerstein en De Blauwe Kamer het geval is. Men noemde ze dan ook wel 'donjons', hoewel bij kastelen daar grotere woontorens onder verstaan worden, die dienden ter verdediging van het kasteel.

We hopen over 'stenen kamers' op Rhenens grondgebied in de toekomst nader te kunnen publiceren.

HET HUIS VAN APOTHEKER POST IN DE MIDDELEEUWEN

Zoals in het artikel in het januarinumnummer van Oud Rhenen is vermeld, was dit een aanzienlijk huis, in de 17^e eeuw bewoond door adellijke afstammelingen van de Hertog van Gelre, zoals Otto van Gelder en later zijn zoon Karel van Gelder. Het gebied aan de zuidzijde van de Heerenstraat in de buurt van de Bergpoort was in de Middeleeuwen 'Gelders' getint en de grondrechten van het gebied waar de huizen stonden, zijn terug te voeren naar de toenmalige bezittingen van de abdijs Deutz. W. van Iterson stelt in zijn boek *De Stad Rhenen* dat de kern van de stadswording van Rhenen in dit stadsgedeelte gezocht moet worden. Deze theorie spoort met de oude tijnsrechten in dit gebied. Zo was in 1408 het huis westelijk ernaast gelegen tijnsplichtig aan de heren van Abcoude. Dit huis was in 1440 in bezit gekomen van de familie Valckenaer. In de transportakte staat dat de 'husinge en hofstede', er ten oosten naast gelegen, toebehoorden aan Margriet van Beynhem en Emelrick Momme. Dit zijn 'Gelderse' namen. Emelrick of Emelrijc is in de Middeleeuwen een voornaam van een man. Omdat Margriet van Beynhem eerst genoemd wordt, leek het of we hier met twee dames te maken hebben.

Nader onderzoek heeft echter opgeleverd dat Joncfrou Griet (ook wel Margriet of Mergriet genoemd) van Beynhem de weduwe was van Geryt Monicx; zij wordt in 1433 genoemd als lid van het Cuneragilde. Verder is gebleken dat de familienaam Monicx synoniem is aan Momme. Emelrijc Momme is dus of haar zoon of een neef (zoon van een zwager met de naam Momme). In het archief van de Ridderlijke Duitse Orde in Utrecht is de nodige informatie hieromtrent gevonden, zoals in een charter uit 1415 met betrekking

tot een erfrentebrief gaande uit een huis bij de Bergpoort.

Bij de Hoge Raad van Adel bevinden zich namelijk in het archief van de familie Van Mathenesse enkele charters met betrekking tot transporten van huizen in de Rhenense binnenstad, waaronder het onderhavige huis. Tevens is hier sprake van de aanwezigheid van een *camer*, waarmee vermoedelijk een stenen kamer wordt bedoeld.

Zo lezen we in charters uit 1469 *die husinge camere ende hoffstat mit alle hare tobehoren die Emelrix ware* en in datzelfde jaar bij een overdracht aan Henric Velkeners die jonghe *die camere husinge ende hoffstede die Emelrix waren*.

Hier wordt dus Emelrix genoemd als voormalige eigenaar; dit is ongetwijfeld dezelfde als de Emelrijc Momme die in de akte van 1440 is genoemd. Het huis met de *camer* zal er in die tijd heel anders uitgezien hebben dan op de hierboven beschreven oude foto.

Op deze ongedateerde foto van de Heerenstraat ontbreken de tramrails nog. De foto is dus van vóór 1887. We zien vnl de panden F90, de boom in de tuin, de stal F99, de apotheek van Cornelis Elias Stark F96 en de panden F95-94, de Bontekoestraat en de Pastorie. De drie onbekende personen staan op de stoeptrap van het voormalige Kantongerecht.

HISTORISCHE VERENIGING OUDHEIDKAMER RHENEN E.O. FINANCIËEL JAARVERSLAG 2016

Balans per 31-12-2016

bedragen x1 €

	31-12-2016	31-12-2015	31-12-2014	31-12-2013	31-12-2012
Activa	8.036	4.753	5.909	6.915	7.972
Bank	41.415	37.766	38.026	35.173	28.011
Kas	232	253	169	119	70
	49.683	42.772	44.104	42.207	36.053
Kapitaal	9.403	9.403	9.403	9.403	9.403
Algemene reserve	21.005	21.077	18.416	12.225	10.217
Resultaat	-1.191	-72	2.661	6.191	2.008
Eigen vermogen	29.217	30.408	30.480	27.819	21.628
Revering verhuiskosten	2.500				
Vooruit ontvangen posten	1.000				
Reservering Jubileum	2.052				
Reservering inventaris	-	3.552	3.552	3.338	3.569
Reservering projecten	14.914	8.812	10.072	11.050	10.856
	49.683	42.772	44.104	42.207	36.053

Investerings 2016:

Computer tbv data-opslag HP DC7900 (gebruikt)
 Fotocamera Panasonic DMC-FZ-300 + access.
 Laptop tbv Virtueel Rhenen Dell Inspiron 15 5559 (vervanging)
 Diverse handgereedschappen
 Videocamera Sony FDRAX53 + accessoires
 Harddisk Ultrastar 7K4000 2 TB
 Portable HDD Storejet 4TB
 totaal:

€ 90,00
€ 748,35
€ 814,00
€ 366,94
€ 2.799,00
€ 294,97
€ 147,88
€ 5.261,14

Mutaties vaste activa:

Stand per 1 januari 2016

Aanschafwaarde 11.569

Cumulatieve afschrijvingen 6.816

Boekwaarde 4.753

Mutaties

Investerings 5.261

Afschrijvingen 1.978

3.283

Stand per 31 december 2016

Aanschafwaarde 16.830

Cumulatieve afschrijvingen 8.794

Boekwaarde 8.036

Projecten

bedragen x 1 €

Saldi Projecten:

Virtueel Rhenen

Digitale beeldbank

Maand van de geschiedenis

75 jaar slag op de Grebbeberg

Cord Otting

3 steden

Open Monumentendag

Subtotaal Projecten

per 1-1-2016	dotaties (ontvangsten)	onttrekkingen (uitgaven)	Resultaat projecten 2016	per 31-12-2016
477	50	54	-4	473
-	350	197	153	153
-	-	-	-	-
1.139	4.383	-	4.383	5.522
7.500	-	-	-	7.500
-305	-	-	-	-305
-	3.463	1.893	1.570	1.570
8.811	8.246	2.144	6.102	14.913

bedragen x1 €

Resultatenrekening

	2016		2015
	Werkelijk	Budget	
INKOMSTEN			
contributies	12.612	12.375	12.407
subsidies	5.500	2.500	4.000
inkomsten Commanderie	-		1.200
bijdragen introducees	151	90	62
giften	1.148	1.500	1.658
advertenties	1.600	1.600	1.800
verkoop publicaties	108	600	1.168
rente opbrengsten	177	200	286
overige inkomsten	46	110	842
	21.342	18.975	23.423
UITGAVEN			
oud Rhenen, incl. verzendkosten	6.278	6.710	10.708
nieuwsbrief, incl. verzendkosten	180	220	189
lezingen, incl. zaalhuur en convocaties	1.922	1.700	1.105
kosten PR	1.141	1.200	-
inkoop publicaties (incl. presentaties)	28	0	1.344
gebruikersvergoeding Commanderie	4.392	4.392	4.026
exploitatiekosten Commanderie	1.351	1.750	1.117
WA- en inboedelverzekering	263	250	493
vergader-, organisatie-, bestuurskosten	995	750	834
kantoorartikelen; portokosten algemeen	907	500	435
bankkosten	176	200	285
abonnementen; KvK; webkosten	1.371	2.600	412
overige uitgaven	1.553	103	737
afschrijving meubilair en apparatuur	1.978	1.625	1.809
	22.533	22.000	23.494
Resultaat vereniging excl projecten	-1.191	-3.025	-72

TOELICHTING OP HET FINANCIËEL JAARVERSLAG HVOR 2016

Balans:

In het afgelopen jaar is flink geïnvesteerd in video- en foto apparatuur. Dit werd mogelijk gemaakt door een subsidie van € 3.000.

De post Activa steeg hierdoor met € 3.300. De reservering inventaris (€ 3.552) is in 2016 opgeheven en het saldo is deels gebruikt voor versterking van het jubileumfonds (€ 2.052) en deels voor de te verwachten verhuiskosten van de vereniging (€ 1.500).

RESULTATENREKENING:

De inkomsten en uitgaven liggen grotendeels in lijn met het voorgaande jaar en met de begroting 2016. De post Subsidies bestaat uit een bedrag van € 3.000 van de Stichting voormalig Gast- en Weeshuis voor de aanschaf van video- en foto apparatuur en een bedrag van € 2.500 van de Stichting Gebroken Lente voor algemeen gebruik. De hogere uitgaven bij kantoorartikelen e.d. is veroorzaakt door de aanschaf van een grote hoeveelheid enveloppen (waarmee we ook weer een aantal jaren vooruit kunnen!). Daar staat tegenover dat de kosten voor de nieuwe website lager zijn dan begroot, vooral door de werkzaamheden van enkele vrijwilligers. De 'overige uitgaven' zijn hoog als gevolg van de reservering voor de kosten van het 110-jarig jubileum in 2017. Onder de streep resulteert een verlies van bijna € 1.200.

Projecten:

Het hoge projectresultaat bij het project Herdenking 75 jaar slag op de Grebbeberg is veroorzaakt door een ontvangen subsidie van ca. € 4.000 voor het plaatsen van een hek rond het gedenkteken bij het MFG (multifunctioneel gebouw) in Elst. Dit moet nog worden uitgevoerd, zodat de kosten naar verwachting gemaakt worden in 2017. Voor het 3 steden project is nog een rekening van ca. € 1.000 in aantocht; de betaling ervan zal in 2017 plaatsvinden. Daarna kan het project worden afgesloten.

Het comité Open Monumentendag is in de loop van 2016 ondergebracht bij de HVOR, zodat de aanwezige financiële reserve nu ook deel uitmaakt van de HVOR-financiën.

8 maart 2017

Jaap Klootsema, penningmeester (met dank aan Pieter C. Vis)

Goedgekeurd in de ledenvergadering van 28 maart 2017

Begroting 2017 HVOR

Inkomsten	Bedrag (Euro)	Uitgaven	Bedrag (Euro)
Contributies (560 * € 23,50)	13.160	Oud Rhenen (oplage 650 stuks, 3 maal)	6.710
		* ontwerpkosten	500
		* drukkosten (3 * € 1750)	5.250
Subsidies:	3.500	* verzendkosten (verzendenveloppen: € 150; portokosten: 3 * € 270)	960
* Stichting Gebroken Lente (t.b.v. Oud Rhenen)	1.000	Nieuwsbrief (700 stuks en 2 maal per jaar)	220
* Stichting Gebroken Lente (algemeen gebruik)	2.500	* drukkosten	220
		* verzendkosten (kosten bij verzending Oud Rhenen)	0
Inkomsten uit Commanderiej en lezingen	90	Lezingen (6 maal per jaar) en soos (wekelijks)	1.700
* bijdragen introducees (6 * 5 * € 3,00)	90	+ werkgroepen Achterberg/Elst	
* verhuur Commanderiej	pm	* zaalhuur Hof van Rhenen (6 * € 100)	600
		* onkostenvergoeding sprekers - incl. sprekers soos (6 * € 50)	300
		* convocaties (drukkosten en verzendkosten)	200
		* lezingen/activiteiten Achterberg en Elst (2 * € 300)	600
Giften	1.000	Public Relations	985
		* webkosten (ontwerp; providerkosten) € 150 + € 150	300
Verkoop publicaties	600	* visitekaartjes	65
* netto opbrengst nieuwe boeken	300	* flyers (3 * € 55)	165
* opbrengst oude publicaties	300	* banner met foto's van Elst	80
		* beach flags (small) per 2 stuks ca. € 180	300
Opbrengst advertenties en sponsors	1.600	* overige kosten PR	75
* advertenties in Oud Rhenen	1.600	Publicaties e.d.	0
		* kosten van presentaties	pm
		* inkoop van publicaties	pm
		Kosten Commanderiej	6.392
		* gebruiksvergoeding (12 * € 366)	4.392
Rente opbrengsten	150	* exploitatiekosten	1.500
		* verzekeringen	250
Overige inkomsten	110	* overige kosten	250
		Diversen	3.255
Tekort (aanvulling uit reserves)	1.752	* bestuurs-, vergader- en organisatiekosten	750
		* kantoorartikelen; portokosten algemeen	500
		* bankkosten	200
Totaal Inkomsten	21.962	* abonnementen	200
		* div. kosten WAR	50
		* nagekomen kosten 3 steden project	1.000
		* ten behoeve van verbetering videobewerking:	
		- videokaart (min. 4k)	250
		- uitbreiding geheugen	100
		- Magix videobewerking versie Premium 2017	125
		- Magix audio & music lab 2017	80
		Reserveringen	2.700
		* meubilair	100
		* vervanging apparatuur (computers; printers; scanners, foto- en filmapp. etc.)	1.600
		* jubileumviering HVOR (110-jarig bestaan)	1.000
		Totaal uitgaven	21.962

samenstelling: Jaap Klootsema, penningmeester

datum: 31 maart 2017

status: definitief (goedgekeurd in de ledenvergadering dd 28 maart 2017)

versie: 1.0

